

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017–2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bohuslav Čermák

Motivace jedince ke vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Zormanová Lucie, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2017–2018

BACHELOR THESIS

Bohuslav Čermák

**Motivation of an individual for education in middle and late
adulthood**

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Zormanová Lucie, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 4. 2. 2018

Bohuslav Čermák

Poděkování

Děkuji PaedDr. Lucii Zormanové, Ph.D., za odborné vedení mé práce, poskytování rad a cenných podnětů.

Anotace

Práce se zabývá důležitým tématem, které se týká motivací jedince ke vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti, se speciálním zaměřením na motivaci jedince ke vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti v terciárním vzdělávání u zaměstnanců v sociální a zdravotnické oblasti. Bakalářská práce je rozčleněna na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části je popsána charakteristika a potřeba celoživotního učení a specifika ve vzdělávání jedince ve střední a pozdní dospělosti. Krátce je popsána historie celoživotního vzdělávání u nás a v Evropské unii. Rovněž jsou popsány formy vzdělávání a jeho financování. Dále je popsána motivace dospělých ke vzdělávání, jak zaměstnavatelé podporují a mohou podporovat zaměstnance ve vzdělávání. V závěru se teoretická část zabývá podporou rodiny studujícímu jedinci jako motivačního činitele v procesu vzdělávání.

Praktická část především analyzuje výsledky kvalitativního výzkumu, který byl uskutečněn formou polostrukturovaného rozhovoru s návodem, jehož pomocí jsou objasněny a vyhodnoceny důvody a motivace, které vedly ke vzdělávání dospělých jedinců. V práci jsou rovněž představeny problémy dospělých studentů, které pociťují v průběhu studia.

Klíčová slova

Celoživotní učení, vzdělávání dospělých, motivace, kvalifikace, kompetence, bariéry ve vzdělávání, terciární vzdělávání.

Annotation

The thesis deals with a significant topic concerning the motivation of an individual to education in the middle and late adulthood, with a special focus on motivating the individual for education in middle and late adulthood in tertiary education for employees in the social and health field. The bachelor thesis is divided into theoretical part and practical part. The theoretical part describes the characteristics and the need for lifelong learning and specifics in the education of the individual in the middle and late adulthood. It also describes the motivation of adults to learn how employers support and can support employees in education. In conclusion, the theoretical part deals with the support of the family to the learner as a motivating factor in the education process.

The practical part mainly analyzes the results of the qualitative research, which was carried out in the form of a semi-structured interview with a guideline, which explains and evaluates the reasons and motivations that led to the education of adults. The work also presents the problems of adult learners that they feel during their studies.

Keywords

Lifelong learning, adult education, motivation, qualifications, competence, barriers to education, tertiary education.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ...	12
1.1 Historie celoživotního vzdělávání.....	15
1.2 Historie vzdělávání v EU.....	16
1.3 Prezenční forma studia.....	17
1.4 Distanční forma studia.....	18
1.5 Kombinovaná forma studia.....	18
1.6 Financování vzdělávání dospělých.....	19
1.7 Finanční výhodnost investice do vzdělávání.....	21
1.8 Populace České republiky s terciárním vzděláním.....	21
2 SPECIFIKA VE VZDĚLÁNÍ DOSPĚLÉHO JEDINCE VE STŘEDNÍ A POZDNÍ DOSPĚLOSTI.....	23
2.1 Bariéry vzdělávání dospělých.....	26
3 MOTIVACE DOSPĚLÝCH KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	28
4 JAK PODPORUJÍ ZAMĚSTNAVATELÉ VZDĚLÁVÁNÍ SVÝCH ZAMĚSTNANCŮ.....	32
5 PODPORA RODINY JAKO MOTIVAČNÍHO ČINITELE VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	37
6.1 Cíle výzkumu.....	38
6.2 Výzkumné otázky.....	38
6.3 Metody zkoumání.....	39
6.4 Výběr informantů.....	40
6.5 Realizace samotného výzkumu.....	40
7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	41
7.1 Údaje o informantovi, jméno, věk, jak dlouho pracuje v sociální/zdravotní oblasti:.....	42
7.2 Co bylo důvodem nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy?.....	42
7.3 Co bylo příčinou prvotního impulsu vedoucího ke studiu?.....	44
7.4 Bylo důvodem studia lepší uplatnění v zaměstnání?.....	45

7.5	Byla důvodem studia finanční stránka?.....	45
7.6	Byly důvodem studia jiné motivační faktory, touha po poznání, sebeuspokojení?...46	46
7.7	Jaká byla podpora studia ze strany zaměstnavatele?.....	47
7.8	Jaká byla podpora studia ze strany vlastní rodiny?	48
7.9	Jaké byly plány do budoucna po ukončení studia?	49
7.10	Jak byla ze strany informantů vnímána případná omezení plynoucí z úbytku fyzických, případně psychických sil a jak se s tímto případným úbytkem fyzických, nebo psychických sil vypořádali?	50
ZÁVĚR		52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		55
Seznam použitých českých zdrojů		55
Seznam použitých zahraničních zdrojů.....		56
Seznam použitých internetových zdrojů		57
SEZNAM ZKRATEK		58
SEZNAM PŘÍLOH.....		59

ÚVOD

Současná společnost se vyznačuje rychlým a neustálým vývojem, na který by měli lidé žijící v naší moderní společnosti být připraveni. Bohužel ne vždy to tak je a záleží především na každém jednotlivém člověku jak se ke změnám a neustálému vývoji ve společnosti postaví. Pozitivní, aktivní člověk s chutí podílet se na tomto vývoji a s chutí neustále se vzdělávat, bude na tento vývoj připraven. Samo vzdělání představuje jeden z hlavních nástrojů, který napomáhá udržet zaměstnanost. V době, kdy je jedinec vystaven riziku častější změny zaměstnání, sehrává významnou úlohu v tomto procesu právě vzdělání a s tím spojené vzdělávání. Mezi nejvíce ohrožené skupiny ztrátou zaměstnání patří zejména zdravotně handicapovaní, či jinak znevýhodnění lidé a lidé ve střední a zejména pozdní dospělosti, zde tedy hlavně v předdůchodovém věku. Pro zaměstnavatele jsou tito zaměstnanci, případně uchazeči o zaměstnání často již neperspektivní, a to jak z důvodu blížícího se konce ekonomické pracovní aktivity a odchodu do důchodu, tak pro riziko nárůstu zdravotních problémů vzhledem k jejich věku. Z toho vyplývá důležitost, se po celý život vzdělávat a zde zejména již nejpозději od střední dospělosti se vzdělávat, prohlubovat svou kvalifikaci, protože jen ten, kdo si uvědomuje nutnost vzdělávání v dnešní době, bude připraven do budoucnosti. Je také důležité, aby člověk, který se chce vzdělávat, měl jasnou představu o své pracovní budoucnosti. V případě, že se bude vzdělávat v oboru pro něj doposud cizím, aby měl i jasnou představu a dostatek informací o uplatnitelnosti zaměstnanců pracujících v tomto oboru na trhu práce. Terciární vzdělávání, zahrnuje široký okruh vzdělávacích nabídek, kdy tyto nabídky nabývají na aktuálnosti zpravidla po úspěšném vykonání maturitní zkoušky. V případě vzdělávání dospělých osob ve střední a pozdní dospělosti se většinou jedná o studium po několika letech, ale někdy i s odstupem několika desítek let po úspěšném vykonání maturitní zkoušky. O to víc záleží na tom, aby člověk šel do tohoto studia připraven jak po fyzické, tak psychické stránce, a hlavně s přesvědčením, že se chce učit a chce se učit nové věci. Velice důležité také je, aby byl člověk dostatečně ke studiu motivován. V ideálním případě má člověk ve střední a pozdní dospělosti za sebou podporu jak své rodiny, přátel, tak i podporu ze strany zaměstnavatele. V terciárním vzdělávání si vybere každý obor, jaký chce studovat, jak podle svých schopností a znalostí, tak i zájmu o konkrétní studijní obor, nabídka je skutečně bohatá. Terciární

vzdělávání poskytuje specializované vzdělání odborné případně i umělecké. Náleží k němu vysokoškolské vzdělání, které probíhá na vysokých školách, vyšší odborné vzdělání, které realizují vyšší odborné školy a vyšší odborné vzdělání v konzervatořích. Dle strategie celoživotního učení ČR se v České republice nabízí zájemcům o vzdělávání řada možností, jak se znovu zapojit do vzdělávacího procesu. Možnosti vzdělávání poskytovaného školami jsou legislativně upraveny příslušnými zákony, tj. zejména školským zákonem a v terciárním vzdělávání také zákonem o vysokých školách.

Ze zdroje dat Českého statistického úřadu za rok 2015 je zřejmé, že podíl terciárně vzdělaných osob ve věku 15–74 let v České republice byl vzhledem k mezinárodnímu průměru 25,2 % značně podprůměrný a to pouze 18,7 %. Také existuje přímá úměra mezi věkem a účastí v dalším vzdělávání. S přibývajícím věkem účast na vzdělávání klesá. Což je povážlivá realita, zejména vzhledem ke skutečnosti, že s přibývajícím věkem klesá u většiny oborů uplatnitelnost na trhu práce. Proti těmto statistikám nelze jinak bojovat než celoživotním vzděláváním, chutí učit se, učit se nové věci. Důležitý je faktor motivace, dospělý člověk potřebuje být motivován. Je důležité, aby existovalo dostatečné množství vzdělaných specialistů, kteří lidem ohroženým ztrátou zaměstnání dokážou poradit, vést je, pomoci nejen při hledání nového vhodného zaměstnání, ale i poskytnout dostatečné množství informací o možnostech zvýšení uplatnitelnosti na trhu práce studiem, a to i v terciárním vzdělávání. Vzhledem k této skutečnosti je tedy velice důležité mít motivaci a být motivován ke vzdělávání nejen v mladém věku, ale i ve středním a pozdním věku. Právě na otázku motivace jedinců ke vzdělávání ve středním a pozdním věku se zaměřuje tato bakalářská práce. Vlastní vzdělávání dospělých nepůsobí jen na pouhého jedince, který se účastní na dalším formálním vzdělávání, ale i na společnost jako takovou. Čím vyšší je vzdělanost, tím jsou větší šance zaměstnanců na uplatnění na trhu práce, a čím vyšší je zaměstnanost, tím jsou lepší ekonomické ukazatele vývoje našeho hospodářství. Pro získání potřebného vzdělání je potřeba se aktivně účastnit vzdělávacího procesu. Pomocí tohoto procesu získávat a osvojovat si nové vědomosti a praktické dovednosti. Studující dostane nový impuls do svého života a pomocí nově získaných vědomostí může pozitivně ovlivňovat i své blízké okolí, působit pozitivním příkladem na svou rodinu, blízké a své okolí. Tím, že se rozhodne studovat ve střední a pozdní dospělosti, tak pozitivně působí i na své potomky, kteří ještě často studují ve formálním vzdělávání a kterým může takto být příkladem do jejich dalšího života.

Velice důležitý ke zjištění, zda je člověk připraven být účasten na dalším formálním vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti je motiv, který vede i k dalšímu překonání komplikací spojených s vlastním studiem. Člověk by měl být dostatečně motivován a v případě, že je dostatečně podporován jak ze strany zaměstnavatele, tak i rodiny, tak to už je poloviční úspěch na cestě k vyšší vzdělanosti. Člověk od střední dospělosti má většinou na rozdíl od mladého člověka dostatek životních zkušeností a většinou i jasnou představu, jaký obor by chtěl studovat a co by po ukončení studia chtěl dělat. Na rozdíl od mladých lidí mají studující od střední dospělosti i určité handicapy, které mladý člověk nemá. Jsou to ve většinové míře zvláště handicapy pracovního a rodinného charakteru, někdy i zdravotního. Cílem bakalářské práce je charakterizovat motivy dospělých ve střední a pozdní dospělosti k dalšímu vzdělávání, a to konkrétně v terciárním vzdělávání u zaměstnanců v sociální a zdravotnické oblasti. Tito zaměstnanci patří do širšího okruhu zaměstnanců svých oborů, kteří mají dokonce povinnost celoživotního sebevzdělávání. U obou oborů jak sociálním, tak zdravotním jsou předepsány kvalifikační požadavky, které musí zaměstnanec splňovat, aby mohl tyto práce vykonávat. Zde je také zajímavá otázka, zda zaměstnavatelé po splnění zákonem daného minimálního vzdělání svých zaměstnanců tyto podporují v jejich dalším vzdělávání. I toto je jedna z otázek, na níž je odpovídáno na vzorku informantů.

V praktické části jsou na výzkumném vzorku vyhodnoceny výsledky výzkumného šetření. V praktické části bakalářské práce je formulován cíl práce, výzkumné hypotézy, zvolená metoda pro sběr dat a postup při zpracování dat. Následně jsou analyzovány a objasňovány výsledky výzkumného šetření, které jsou zjištěny na příkladu dospělých zaměstnanců ve střední a pozdní dospělosti, pracujících v sociálních a zdravotnických oborech žijících v Praze.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Celoživotní vzdělávání neboli učení jsou všechny formální i neformální jednání mající souvislost s učením, jež se průběžně uskutečňují se záměrem dosáhnout zlepšení znalostí, dovedností a odborných vědomostí. V ideálním případě znamená neustálý vývoj, který předpokládá komplementaritu a prolínání uvedených forem učení v průběhu celého života. Na celoživotním vzdělávání je třeba, aby se podílel celý vzdělávací systém a vzdělávací politika (Průcha, Veteška, 2014, s. 60).

V 60. – 70. letech 20. století dochází ke společenskému a ekonomickému růstu a zejména k velkému rozvoji vědecko-technického pokroku a tím k neustále se zvyšující poptávce po kvalifikované pracovní síle. V této době se začíná ve vyspělých zemích světa objevovat myšlenka celoživotního vzdělávání. Otázkou celoživotního vzdělávání – učení se začaly také zabývat a tuto myšlenku podporovat mezinárodní organizace jako je UNESCO, OECD, EU, EAEA (Vyhnánková, 2007, s. 21-22).

První část bakalářské práce představí celoživotní vzdělávání, jeho formy a místo dospělého jedince v tomto procesu. V poslední době je místo pojmu „vzdělávání“ často používán pojem „učení“, zdůrazňuje se tak nutnost aktivního přístupu jedince (Palán, 1997, s. 17). V současné době se vzdělávat je nezbytností v průběhu celého života. Chce-li být člověk úspěšný jak v profesním, tak osobním životě, jít s dobou, je povinen celý život pracovat na své odborné kvalifikaci, vzdělávat se, učit se. Studium člověk získává nejen odborné znalosti pro svou práci, ale i znalosti a vědomosti, jež může použít ve svém životě a tím prospět nejen sobě, rodině, ale i ostatním svým blízkým. Protože tato práce je zaměřena na vzdělávání osob ve střední a pozdní dospělosti, tak v neposlední řadě tím, že jak se člověk vzdělává, jde jistě příkladem i svým potomkům, jenž často studují ve stejné době ve formálním vzdělávání, někdy respektive i v terciárním vzdělávání. Vzdělávání dospělých v současné době nabývá stále na větší důležitosti, zvláště výrazně působí na samotný trh práce, a to zejména ve střední a pozdní dospělosti, kdy začíná být

nutností, protože právě zaměstnanci v těchto věkových kategoriích jsou často ohroženy skupinami pracovníků ztrátou zaměstnání. Vzhledem ke stárnutí populace si i v naší republice však začínají zaměstnavatelé stále častěji uvědomovat, že je výhodné zaměstnat právě osoby ve střední, ale i pozdní dospělosti. Tito zaměstnanci mají za sebou nejen životní, ale i potřebné pracovní zkušenosti a v případě, že tyto pracovníci mají zájem a chuť se vzdělávat a tím, jak se říká, jít s dobou, pak se stávají pro zaměstnavatele ještě více perspektivními. Obvykle většinou platí, čím je vyšší vzdělanost, tím je snazší uplatnitelnost na trhu práce. Významné místo ve vzdělávání dospělých pořád větší a větší měrou zaujímají vzdělávací činnosti, které nejsou nijak organizovány a závisí jen na každém jednotlivém uvědomělém dospělém jedinci, jenž chce žít hodnotný život ve společnosti, aby se aktivně zapojil do vzdělávání. V naší České republice je v: „Národním programu rozvoje vzdělávání“, legislativně uvedeno, že vzdělávání má být přístupné každému občanu bez rozdílu věku ve shodě s jejich zájmy a potřebami (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 58). Každý člověk je individuální a jako takový má i své vlastní potřeby, schopnosti, cíle, plány a zájmy. Národní program rozvoje vzdělávání z roku 2001 (Bílá kniha, viz. dále) formuluje tři nejzásadnější problémy vzdělávání dospělých v České republice, které se v různých variantách objevují i v následujících dokumentech, a jež jsou i dnes stále aktuální. Jsou jimi problém kompetencí a právního rámce, neúčinná motivace a neexistence mechanismů systémového rozvoje. Také tento program tedy určí vytvoření právního rámce vzdělávání dospělých jako jednu z priorit růstu vzdělávání, kdy by právní předpis uspořádával tyto oblasti vzdělávání dospělých: „pravomoci a odpovědnosti nejvýznamnějších aktérů rozvoje vzdělávání dospělých, pravidla financování hlavních součástí vzdělávání dospělých, finanční a nefinanční pobídky pro rozvoj vzdělávání dospělých a mechanismy zajišťování kvality, akreditace, certifikace a dalších aspektů vzdělávání dospělých“ (MŠMT, 2001, s. 73).

Další vzdělávání jako celoživotní učení je strategií MŠMT ČR, které je vysvětleno v dokumentu: „Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020“, což je jeden z implementačních nástrojů dlouhodobého záměru vzdělávání a vývoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020. Vlastní vzdělávání se uskutečňuje ve třech etapách. Počáteční je formální, odehrává se v různých vzdělávacích institucích a je uskutečňováno podle platné legislativy. Začíná v mateřské škole, pokračuje na základní škole a končí podle schopností a potřeb každého jedince, nejčastěji středním vzděláním,

úplným středním vzděláním, nebo vzděláním ukončeným v terciární oblasti školství. Zde tedy vyšším odborným vzděláním nebo vysokoškolským vzděláním, od bakalářského až po doktorandské. Absolvent vyšší odborné školy po jejím úspěšném ukončení dostává neakademický titul diplomovaný specialista. Další etapou je neformální vzdělávání, které navazuje na formální vzdělávání a uskutečňuje se u zaměstnavatele a tím získává zaměstnanec další a nové znalosti a dovednosti ve vykonávaném oboru pracovní činnosti. Posledním typem vzdělávání je informální, v němž si osvojujeme dovednosti a postoje z každodenního života. Vzdělávání dospělých je jednou z nejvýznamnějších součástí celoživotního vzdělávání, kdy se právě v současné době zvyšuje jeho význam, protože trh práce nutí lidi se vzdělávat (Zormanová, 2017, s. 23). Vzdělávání plní řadu funkcí, protože jeho prostřednictvím člověk nabývá určité znalosti, vědomosti, dovednosti, postoje, návyky, zkušenosti, kvalifikaci a kompetenci, ale také je mu poskytnut určitý status (Zormanová, 2017, s. 23). V naší České republice je v: „Národním programu rozvoje vzdělávání“, legislativně uvedeno, že vzdělávání má být přístupné každému občanu bez rozdílu věku ve shodě s jejich zájmy a potřebami (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 65). Hodně významní jsou motivační činitelé, kdy zvláště v dospělosti je jisté jedním ze stěžejních motivačních faktorů zajištění sociální jistoty a užitek pro každého jednotlivce (Strategie celoživotního vzdělávání v ČR, 2007). Strategie celoživotního učení v České republice, jako koncepční dokument je celistvou strategií celoživotního učení ve sféře počátečního, všeobecného i odborného vzdělávání, terciárního vzdělávání a dalšího vzdělávání. Je výchozím textem pro ostatní průřezové a dílčí koncepce a politiky v okruhu celoživotního vzdělávání a učení (Průcha, Veteška, 2014, s. 261). Zvláště lidé ve střední, a ještě více v pozdní dospělosti k zajištění své i své rodiny musí být připraveni si neustále zvyšovat svou kvalifikaci, vzdělávat se a přizpůsobit se tak podmínkám současné doby. Právě pro zaměstnance je vhodné distanční vzdělávání, které je multimediální formou vzdělávání, jež skýtá moderní vzdělávací možnosti a podpůrné vzdělávací služby pro obvykle samostatně studující dospělé účastníky, kde hlavní zodpovědnost za průběh a úspěchy ve vzdělávání leží na studujících, kteří jsou od vyučujících odděleni. Zaměstnanci tak mohou studovat při zaměstnání. Vlastní terciární vzdělávání se chápe, jako jakékoli státem uznané vzdělávání občanů navazující na úplné střední všeobecné vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou (Bílá kniha, 2001, s. 63).

1.1 Historie celoživotního vzdělávání

V případě, že se zamyslíme nad dějinným vývojem vzdělávání, tak jeho počátky spadají až do starověkého Říma a zde je třeba jmenovat Marcuse Fabiuse Quintilianuse. Ve starověkém Řecku byli významnými osobnostmi ve vzdělávání Sokrates a Platon. Ve středověku vznikaly první školy, zejména farní, klášterní a katedrální. Vznikají první univerzity a do této doby spadá také doba Karla IV a založení první univerzity v naší zemi, Univerzity Karlovy. Významnou osobností této doby byl Tomáš Akvinský, který se zabýval krom filozofie a výchovy i vzděláváním. V novověku vzniká tzv. renesanční pedagogika a jako významní pedagogové zde vystupují Thomas More, Erasmus Rotterdamský nebo Vittorino do Feltre. Významným reformačním pedagogem byl Jan Hus a dále Martin Luther. Pro nás Čechy je podstatné, že vzdělávání jako vědu rozvíjel Jan Amos Komenský, který ve svém díle Vševýchova, přichází s idejí celoživotního vzdělávání. Za zakladatele moderní koncepce celoživotního vzdělávání na počátku 20. století mohou být považováni Eduard Lindeman a Basil Yeaxlee. Jejich stěženné názory se dají shrnout tak, že učení tvoří integrální součást života, tudíž je i vzdělávání nikdy nekončícím procesem. Na celoživotním vzdělávání se musí podílet celý vzdělávací systém, včetně vzdělávací politiky, vzdělávání se ale nemůže omezovat jen na učení se ve vzdělávacích institucích. Naopak, všechny zainteresované subjekty, musí podporovat a nabízet vzdělávání svých členů (Veteška, Vacínová, 2011, s. 43). Již ovšem ve druhé polovině 19. století vznikaly první snahy, jak zvýšit pracovní výkonnost dělníků. Dělníci měli pro práci špatné podmínky, kdy se jednalo zejména o práci v manufakturách. Práce se postupně stávala tak jak šel vývoj do předu stále více kvalifikovanější, a to sebou neslo i požadavek na vyšší odbornost dělníků. Začínali se tedy dělat určité zásahy, které následně vedly k vytvoření lepšího pracovního prostředí a práce se časově lépe rozvrhovala, a poté měli dělníci také určitý čas na odpočinek. Do této doby spadá zakládání prvních dělnických spolků, a to jak zájmových, politických, tak i vzdělávacích. Krom zábavy, probíhali v těchto spolcích přednášky jak na úrovni profesní, tak politické, ale i občanské.

Systematičtější rozpracování problematiky vzdělávání dospělých nalezneme v mezinárodních dokumentech až po druhé světové válce. V „Hamburské deklaraci“

(1973) se rozšířilo chápání pojmu vzdělávání dospělých na úplný soubor probíhajících vzdělávacích postupů, které se provádí ve vzdělávacích institucích i mimo ně.

Vzděláváním dospělých se zabývá i mezinárodní organizace UNESCO, zde zejména Institut celoživotního vzdělávání, kde kromě témat jako je právo na vzdělávání, rovnost, inkluze je i kvalita celoživotního vzdělávání. Ze strany orgánů UNESCA byly stanoveny cíle vzdělávání do roku 2030, kdy záměrem je dosažení rovných příležitostí k získání kvalitního vzdělání pro všechny. Přináší nové závazky států v oblasti gramotnosti dospělých, politik a právních předpisů o vzdělávání, financování, inkluze a rovnosti (UNESCO, 2009).

1.2 Historie vzdělávání v EU

Po vzniku současné Evropské unie (maastrichtskou smlouvou v roce 1992) byly vypracovány důležité postupy obecnějšího i více specifického rázu, kupříkladu „Zelená kniha o evropské dimenzi ve vzdělávání“ (1993) a „Amsterodamská smlouva“ (1997). Od svého vzniku mělo Evropské hospodářské společenství (EHS) jasnou představu o důležitosti vzdělávání a odborné přípravy a jejich působení na hospodářskou integraci. Především lidské zdroje tvoří v tomto hledisku důležitý potenciál ekonomiky, vyšší vzdělání je navíc nepochybnou komparativní výhodou pro volný pohyb osob. Nároky na kvalitu a systémy vzdělávání se nejprve týkaly srovnatelnosti kvalifikací, uznávání diplomů a zapojení sociálních partnerů do vzdělávání. V rámci prevence nezaměstnanosti byl kladen důraz na adaptabilitu a zaměstnanost absolventů škol. Priority k posílení evropské spolupráce ve sféře odborného vzdělávání a přípravy v období 2002–2010 určila Kodaňská konference (2002) a z ní pramenící tzv. kodaňský proces. Prostřednictvím mnoha nástrojů, definovaných směrů a určených cílů v této oblasti se do roku 2010 měla zlepšit efektivita, kvalita a atraktivita odborného vzdělávání a přípravy v Evropě. V této souvislosti kodaňský proces dovolil zahájení součinnosti 33 evropských zemí v oblasti odborného vzdělávání a přípravy. Tento postup získal název: „Vzdělávání a odborná příprava 2010“ a v průběhu českého předsednictví (2009) byl ministry školství všech členských států EU přijat navazující dokument „Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě“. Vedle vize rozvoje vzdělávání v Evropě

do roku 2020, vyjmenovává dohromady čtyři strategické cíle, jež odpovídají komplexnímu zaměření na celoživotní učení (formální, neformální i informální). Jednalo se o následující strategické cíle: realizovat celoživotní učení a mobilitu, zlepšit kvalitu a efektivitu vzdělávání a odborné přípravy, prosazovat spravedlnost, sociální soudržnost a aktivní občanství a jako poslední cíl zlepšit kreativitu a inovace, včetně podnikatelských schopností, na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy (Národní ústav odborného vzdělávání, © 2008).

Vzdělávání dospělých se realizuje prostřednictvím různých forem. Jedná se především o tyto formy studia:

1.3 Prezenční forma studia

Prezenční studium dává studentům obecně větší svobodu při volbě předmětů. Prezenční studium je časově náročné, protože vyžaduje denní docházku. Z logiky věci, prezenční studium využívají spíše studenti mladší generace. Studenti ve střední a pozdní dospělosti využívají jiné formy studia. Určitě důležité je pro studenty, že při prezenčním studiu mají statut řádného studenta, tedy, že si nemusí platit zdravotní a sociální pojištění. Zde tato skutečnost je však ohraničena věkem do 26 let. Student je denně v kontaktu se spolužáky, vyučujícími což je oproti distanční, nebo kombinované formě studia výhoda. V prezenční formě studia sice mohou studovat i lidé ve střední a pozdní dospělosti, jedná se ale spíše o ojedinělé případy, protože lidé ve střední a pozdní dospělosti většinou studují při zaměstnání, což téměř vylučuje jejich aktivní účast ve škole v době jejich normální pracovní činnosti. Studium je nejčtetnější, kontaktní, „tváří v tvář“ forma učení, kdy vlastní proces vyučování se koná tak, že se v určeném čase vzdělavatel a vzdělávající se osoby nacházejí v jednom společném prostoru, kde se mezi nimi uskutečňuje kontakt zaměřený na předávání vzdělávacího obsahu, jeho vysvětlení. Je to jedna z forem řádného studia, při které má být posluchač (student) fyzicky přítomen při vyučovacím procesu (Palán, 2002, s. 170). Pro studenty ve střední a pozdní dospělosti, je tedy celkem logicky nejméně využívanou formou studia, kdy studující dochází na hodiny výuky stanovené učebním plánem a dochází zde k přímému kontaktu mezi vyučujícím a studentem.

1.4 Distanční forma studia

Distanční vzdělávání je jiná forma řízeného studia, která umožňuje nové vzdělávací možnosti a podpůrné vzdělávací služby pro obvykle samostatně studující dospělé účastníky, kde hlavní zodpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání leží na studujících, kteří jsou fyzicky odděleni od vyučujících. Zde je velký důraz kladen na individuální studium, kdy se studující musí sami aktivně systematicky připravovat. Studijní materiály jsou mezi studující distribuovány hromadnou formou. Je zde převážně využíváno technické komunikační spojení k předávání poznatků a ke komunikaci mezi studujícími a vzdělávací institucí, resp. učiteli (Palán, 2002, s. 137-138).

Samotné distanční studium je založeno na nezbytnosti samostudia, a právě k tomuto účelu dostanou studující od konkrétní vzdělávací instituce kompletní studijní materiály, které jsou také někdy nazývány studijní opory. Nejtypičtějším didaktickým prvkem distančního studia je tzv. e-learning, to je především elektronické zpracování textů, grafů, tabulek, cvičení, testů do e-learningových opor a jejich dalšímu využívání distančními studenty. Vzdělávací instituce studium sleduje a koordinuje. Studenti mají k dispozici svého pedagoga. Podle potřeby je samostudium doplněno povinnými nebo nepovinnými prezenčními setkáními. Aby bylo distanční vzdělávání úspěšné, tak je potřeba, aby mělo širokou podporu jak administrativní, tak logistickou ze strany vzdělávací instituce. Nicméně platí, že hlavní odpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání nesou studující. Tato forma studia je vhodná zejména pro dospělé osoby s přihlédnutím k této práci, tedy i studující ve střední a pozdní dospělosti, kteří mají vysokou motivaci ke studiu, chtějí, a hlavně umějí se učit, a to zejména formou samostudia.

1.5 Kombinovaná forma studia

Kombinované studium má většinou pevně stanovený studijní řád. Tato forma studia je pro studenty takové, „vylepšení“ distanční formy studia. Zde je distanční studium doplňováno studiem prezenční formou přednášek, konzultací a seminářů. Tuto formu studia stále více využívají studující při zaměstnání ve střední a pozdní dospělosti. Kombinované studium má většinou pevně stanovený studijní řád. Probírá se zde pouze

nejobtížnější část látky a zbytek je na samostudiu studentů. Při kombinované formě studia, nemusí student do 26 let platit zdravotní pojištění. Komunikace mezi spolužáky při této formě studia probíhá většinou na internetu. Kombinovaná forma studia je vhodná zejména pro studenty, kteří pracují, nebo třeba jsou na rodičovské dovolené. Tuto formu studia také nejčastěji využívají zaměstnanci studující v terciárním vzdělávání, s přihlédnutím k této práci i pracující v sociálních a zdravotních oborech. Studenti zde studují za pomoci upravených studijních textů, studijních opor. Ve vzdělávání dospělých se nejvíce k vysvětlení podstatných částí studia používá forma přednášky, kdy většinou mají studenti spíše pasivní roli. Při další vzdělávací formě, kterou je seminář již jsou studenti aktivně zapojováni do studia, a to jak formou samostudia, tak samostatné práce (Zormanová, 2017, s. 178).

1.6 Financování vzdělávání dospělých

V této oblasti vzdělávání je financování vícezdrojové, a to zejména soukromé, státní, podnikové, regionální či obecní a evropské. Protože se na financování vzdělávání dospělých podílí řada subjektů, tak je složité získat spolehlivá data o jeho financování. Je jisté, že návratnost vložených investic do vzdělávání dospělých je velká a čím větší je účast na vzdělávání dospělých, tím se zlepšuje celkový hospodářský a sociální rozvoj. Politici, zaměstnavatelé i zaměstnanci se shodnou na tom, že vzdělávání umožňuje rozvoj jedince i společnosti, zvedá efektivitu práce a zvyšuje i konkurenceschopnost (Souhrnná zpráva o vzdělávání dospělých. UNESCO, 2009). Je potřeba, aby se sladili zájmy jedinců s potřebami společnosti. Pohnutky, pro něž nechtějí ani sami dospělí účastníci vzdělávání, ani zaměstnavatelé investovat do dalšího vzdělávání, souvisí zvláště s trhem. V případě, že není na trhu konkurence plní si zaměstnanci většinou jen minimální, zákonem požadované vzdělávání a zaměstnavatelé vyšší vzdělání, než je minimální zákonem požadováno nepožadují.

Z mezinárodního porovnání souhrnných nákladů na vzdělávání primární až terciární úrovně jakožto podílu celkových veřejných výdajů v letech 2005, 2008 a 2012 vyplývá, že v ČR byl v mezinárodním srovnání na formální vzdělávání primární až terciární úrovně dlouhodobě věnován z veřejných rozpočtů podprůměrný podíl peněžních

prostředků (za rok 2012 je to 8.9 procenta, oproti 11.6 procentům v průměru za země OECD), (ČSÚ, 2016, s. 11).

Na terciární vzdělávání ČR v roce 2012 vydala 1.44 procenta HDP, což je více než v mezinárodním průměru za členské země EU i OECD, ale méně než v mezinárodním průměru za země OECD. Průměr za země OECD činil 1.5 procenta HDP (ČSÚ, 2016, s. 17).

Česká republika se řadí mezi země, v nichž byl podíl veřejných výdajů, které byly v roce 2011 (zde je vybrán rok 2011), investovány do podpory studentů terciárního vzdělávání formou různých stipendií či příspěvků (grantů domácnostem, transfery a poplatky jiným privátním subjektům či podporu studentských půjček jeden z nejnižších). Je však nutno poznamenat, že Česká republika v roce 2011 náležela mezi země, v nichž většina studujících v terciárním vzdělávání neplatila školné (ČSÚ, 2016, s. 19).

Ve veřejných výdajích na terciární vzdělávání vyjádřených jakožto podíl HDP dosahuje naše země mezi zeměmi OECD i zeměmi v EU i OECD zhruba průměrných hodnot. Výdaje na terciární vzdělávání narostly z 0.76 procent HDP v roce 2000 na 1.44 procent HDP v roce 2012 (ČSÚ, 2016, s. 20).

Ve vývoji studentů na vysokých školách, a to veřejných i soukromých byl vývoj takový, že od školního roku 2007/2008, činil 343 938 studentů a stoupal do školního roku 2011/2012, kdy činil 392 100 studentů. Od školního roku 2012/2013 začal klesat, kdy v tomto roce činil 381 021 studentů a ve školním roce 2015/2016 činil 326 909 studentů. Počet žáků vyšších odborných škol se ve školním roce 2007/2008 až školním roce 2014/2015 pohyboval zhruba mezi 27 až 30 tisíci, ve školním roce 2015/2016 pak poklesl na 24 786. V mezinárodním porovnání v ročních veřejných výdajích na vzdělávací instituce v průměru na jednoho žáka/studenta, dle druhu instituce a úrovně vzdělávání v roce 2012 přepočtené na USD v paritě kupní síly pro HDP je zřejmé, že v České republice byly tyto veřejné výdaje oproti průměru za země v OECD i průměru za země OECD a EU na všech úrovních vzdělávání (ve veřejných i soukromých institucích) výrazně nižší. V České republice v roce 2012 činili 5 839, průměr OECD činil 8 039 a průměr EU21 činil dokonce 8 550. Zde je především zřejmá výrazně nižší veřejná finanční podpora soukromého terciárního vzdělávání na jednoho studenta v ČR.

Soukromé vysoké školy nejsou v ČR financované z veřejných zdrojů, s výjimkou dotací na ubytovací a sociální stipendia. Průměr OECD je 11 913, průměr EU21 činí 12 294 a ČR 402. Výdaje na terciární vzdělávání mezi roky 2005 až 2012 v mezinárodním průměru rostly a zejména nadprůměrně rostly soukromé výdaje na terciární vzdělávání, což bylo způsobeno rozvojem soukromého vysokého školství v naší republice (ČSÚ, 2016, s. 30).

1.7 Finanční výhodnost investice do vzdělávání

K výhodám u každého studenta jistě patří, že u lidí s vyšším vzděláním je menší pravděpodobnost, že se stanou nezaměstnanými, mají lepší pracovní vyhlídky a také průměrně vyšší výdělků. Celá společnost potom těží na vyšší vzdělanosti výtěžkem z vyšších daní, protože většinou platí pravidlo, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší výdělků a tím vyšší platba daně ze mzdy. Jsou zde také menší výdaje na sociální zabezpečení nezaměstnaných. Za rok 2012 při hodnotě indexu 100 výdělků u zaměstnaných osob ve věku 25 až 64 let byl v České republice mimo terciární sektor index 74 v terciárním sektoru 175. Průměr OECD byl mimo terciární sektor průměr 77 a v terciárním sektoru průměr 160. Průměr EU21 byl mimo terciární sektor 79 a v terciárním sektoru 157. Pokud se týče rozdílu výdělků v terciárním sektoru mezi platy mužů a žen, tak v naší republice byl index u mužů 188 a u žen 160. Průměr OECD v terciárním sektoru byl u mužů 166 a žen 163 a průměr EU21 v terciárním sektoru byl u mužů 165 a u žen 159 (ČSÚ, 2016, s. 56). Jak je patrné, tak v naší republice jsou vyšší rozdíly ve výši mzdy mezi muži a ženami než v zemích OECD a EU21. Je pravdou, že v posledních letech dochází ke snižování tohoto rozdílu, ale tempo snižování je pomalé.

1.8 Populace České republiky s terciárním vzděláním

Počet lidí s terciárním vzděláním v naší republice od roku 2000 do roku 2015 se neustále zvyšoval a to ze 784 000 na 1 603 000. Stejně je možno říci i o podílu osob s terciárním vzděláním v populaci ve věku 15 let a více, kdy v roce 2000 činil 9.1 procenta a v roce 2015 už dokonce 17.9 procent. Co se týče účasti mužů a žen na terciárním vzděláním ze

všech žen ve věku 15 let a více, tak v roce 2000 činil 7.3 procenta a u mužů 11.1 procent. Postupně však docházelo k vyrovnání a v roce 2015 činil podíl žen a mužů s terciárním vzděláním 18 procent a 17.9 procent (ČSÚ, 2016, s. 1).

Lidé s terciárním vzděláním je možno ještě rozdělit dle úrovně dosaženého vzdělání na ty s vyšším odborným vzděláním a pak na osoby s bakalářským, magisterským a doktorandským vzděláním. Zde v období od roku 2000 do roku 2015 se zvýšil podíl osob s vyšším odborným a zejména s bakalářským vzděláním. Podíl žen s vyšším odborným vzděláním ze všech žen v terciárním vzděláním byl v roce 2015 oproti roku 2000 téměř dvojnásobný, tedy 12 procent oproti 6.6 procentům. Podíl mužů s vyšším odborným vzděláním se mezi roky 2000 a 2015 téměř nezměnil, tedy mírně se zvýšil z 5.2 procent na 5.5 procent (ČSÚ, 2016, s. 3).

Vývoj podílu terciárně vzdělaných osob se zaměřením na věkové kategorie spadající do střední a pozdní dospělosti, byl od roku 2000 do roku 2015 ve věkové kategorii 35-44 let, vzrůst ze 13.5 procent na 22.8 procent, ve věkové kategorii 45-54 let, vzrůst z 10.9 procent na 20 procent, ve věkové kategorii 55-64 let z 9.6 procent na 14.5 procent a ve věkové kategorii 65 let a více ze 7.2 procent na 11.2 procent. Lze tedy konstatovat, že ve všech uvedených kategoriích došlo k růstu (ČSÚ, 2016, s. 4).

Při mezinárodním porovnání podílu terciárně vzdělané populace ve věku 15-74 let dohromady v zemích Evropské unie a dále podílu žen a mužů ve věku 15-74 let s terciárním vzděláním v těchto zemích vyplývá, že v roce 2015 byl podíl terciárně vzdělaných osob v České republice podprůměrný a to 18.7 procent, kdy průměr v zemích Evropské unie činil 25.2 procent. Ve většině zemí, včetně České republiky, převážil podíl terciárně vzdělaných žen nad terciárně vzdělanými muži v tomto věku 15-74 let. V České republice bylo mezi muži ve věku 15-74 let terciárně vzdělaných 18 procent a mezi ženami 19.3 procent.

2 SPECIFIKA VE VZDĚLÁNÍ DOSPĚLÉHO JEDINCE VE STŘEDNÍ A POZDNÍ DOSPĚLOSTI

Kterákoli činnost nanáší určité nároky na psychiku. Subjektivními determinanty výkonu jsou všechny skutečnosti podmíněné subjektem, tj. osobností. Do subjektivních determinantů zasahuje i věk dospělého studenta, lépe řečeno změny v jeho psychice i v tělesné oblasti související se stárnutím (Veteška, Vacínová, 2011, s. 77).

Proces učení a vzdělávání dospělých je ovlivněn rozsáhlou stupnicí faktorů. Jedná se o faktory subjektivní, které vycházejí z poměrů jednotlivce, jeho úrovně vzdělání a motivace, sociální situace, rodinného prostředí, tak o faktory vnější, jimiž je zejména postoj zaměstnavatele, legislativní zakotvení. Vzdělávání dospělých je významnou měrou ovlivňováno těmito vnitřními a vnějšími faktory a tyto je také potřeba respektovat. Mezi nejpodstatnější faktory, které mají působnost na vzdělávání dospělých patří zejména motivace a věk. S přibývajícím věkem se zájem o učení snižuje (Průcha, Veteška, 2014, s. 111).

Často si starší člověk říká, že studium nezvládne, že je moc starý, zbytečně se však podceňuje. Důvodem je většinou nedostatečné sebevědomí i malá motivace. Je to však zbytečné, starší dospělí jsou často nedocenítní svými zkušenostmi a uplatněním, je však třeba nalézt pro ně přiměřenou práci, umět zužitkovat jejich kvalifikace. Z psychologického hlediska je podstatné, aby si starší dospělý uchoval důvěru ve vlastní schopnosti, zbavil se strachu ze ztráty funkčnosti (Veteška, Vacínová, 2011, s. 78). Z výzkumů plyne významný závěr, že případný deficit ve schopnosti učit se není primárně vyvolán vývojem stárnutí, ale že jde o působení tělesných, sociálních, psychických, pedagogických a biologických činitelů. Zdá se, že rozhodující pro míru energie pro učení a připravenosti pro učení je motivace. Pro dospělé je to zvláště podstatné, neboť jejich motivace pro učení musí být nalezena nebo vytvořena jako podnět k dalšímu učení (Veteška, Vacínová, 2011, s. 81). Bohužel ochota dospělých se vzdělávat je v našem státě malá, a to z mnoha důvodů. Pracující jsou vytíženi profesním a rodinným životem, nebo do učení nemají chuť. Matkám na mateřské, poté rodičovské dovolené, nezaměstnaným a seniorům zase scházejí prostředky. Většina dospělé populace proto sebevzdělávání omezuje na sledování zpráv, tisku, četbu, internet. Přitom přínosy pro

jednotlivce jsou jasné, osoby s vyšší úrovní vzdělání mají vyšší příjmy, vyšší sociální prestiž, naopak nižší riziko, že ztratí zaměstnání než lidé s nižší úrovní vzdělání. Pro společnost je přínos hlavně v ekonomické oblasti, kde platí zpravidla rovnítko vyšší vzdělanost rovné se vyšší finanční ohodnocení za odvedenou práci a tím i odvedené vyšší daně do státního rozpočtu, v míře zaměstnanosti, a ve snížení kriminality.

Přítom právě sebevzdělání je chápáno jako účinná metoda vzdělávání, protože si sami zvolíme rychlost studia, jež nám vyhovuje, je oproštěno od vnějších vlivů a povzbuzuje každého aktivního jedince k osobnostnímu a profesnímu rozvoji. Zvláště od středního věku je důležité vzdělávání a sebevzdělávání. Jedná se však o věc ryze individuální, na kterou musí být dospělý jedinec dobře připraven. V ideálním případě bude mít podporu jak ve své rodině, tak ze strany zaměstnavatele. A od kdy vlastně začíná střední věk? Dle obecně známých statistických dat začíná etapa střední dospělosti od 30 do 45 roku života. Právě v tomto období života člověka se buduje profesní kariéra, pečuje se o rodinu a děti. V našem státě bohužel zatím stále ještě platí, že profesní kariéru budují v této etapě života zejména muži, a právě ženy v této etapě života pečují ještě o rodinu a děti, a tak budování své profesní kariéry jsou často nuceny odkládat až do pozdní dospělosti. Etapa pozdní dospělosti začíná od 45 roku života a trvá do 65 roku života, kdy poté nastává důchodový věk. Doby zde popsané jsou pouze orientační, kdy zejména u žen je doba odchodu do důchodu závislá na počtu vychovávaných dětí a rovněž v určitých odvětvích je odchod do důchodu zatím stále ještě krácen. V minulosti šlo zejména o zaměstnance pracující v ozbrojených složkách, těžkém průmyslu a hutnictví. Náš důchodový systém je nyní nastaven tak, že doba odchodu do důchodu se bude postupně vyrovnávat u mužů i žen a zatím zůstane na 65 letech. Vždy po určitém čase se bude tento údaj vyhodnocovat a upravovat zejména s přihlédnutím ke zvyšujícímu se věku dožití.

Zvláště v pozdní dospělosti začíná období života, kdy lidé většinou začínají myslet na sebe. Cítí nutnost změn ve vlastním dosavadním životě. Vlastní učení ve věku zejména 50 let a pozdějším je obtížnější, hůře se na učení koncentruje, student se musí vypořádat většinou již s krátkodobou pamětí, a i únava přichází daleko rychleji než v mladším věku. Důležitým faktorem vzdělávání dospělých je motiv dobrovolnosti. Dospělí posuzují životní problémy z více hledisek, jejich odpovědi jsou váhavé, nejisté. Děti naopak odpovídají jistě, podle toho, co se již naučily (Eamos, online). Vzdělávání především

v pozdní dospělosti napomáhá se úspěšně vypořádat s vlastním stárnutím, a především s tělesnými a psychickými změnami. Ve vzdělávání dospělých je pozitivním znakem aktivita, odpovědnost. Dospělý studující přistupuje ke studiu většinou zodpovědně. Vzhledem k osobním i pracovním zkušenostem dospělých, je potřeba při výuce tyto do ní aktivně zapojovat. Je třeba, aby studující dospělý spojil soukromý a pracovní život se studijními povinnostmi. Zvláště zde je velmi významná motivace ke vzdělávání u dospělých, kdy na ně působí jejich okolí, dosažené vzdělání, pracovní postavení a na druhé straně se třeba zajímá o danou problematiku. U mladých lidí bývá motivací ke vzdělání vidina kariéerního růstu. U generace starší, zvláště jedinců ve věku 50+ bývá často motivací ke vzdělávání vidina dosáhnout poklidného a důstojného ukončení aktivní pracovní činnosti. Právě věková skupina 50+ je jednou z nejvíce ohrožených skupin nezaměstnaností. Nepracující osoby se dostávají do komplikovaného stavu jak z hlediska sociálního, tak psychického a ekonomického. Zvláště jednotlivci této věkové skupiny, bez potřebného vzdělání, mající zdravotní problémy bývají ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností nejvíce. Na vzdělávání dospělých má vliv a též jej řídí Národní soustava kvalifikací. Jedná se o průběžně budovaný, občany a zaměstnavateli využívaný registr profesních kvalifikací, jenž má zajištěnou podporu ze strany státu. Právě u dospělých jedinců, kteří mají zájem se vzdělávat ve střední a pozdní dospělosti a přichází studovat pro ně do úplně nového oboru, je důležité, aby si vybrali takový obor, budoucí kvalifikaci, ve které krom svého zájmu, najdou i uplatnění na trhu práce.

Při motivaci dospělého k učení je podstatné vytvářet při učení přívětivou, přátelskou atmosféru. Zapojovat tohoto studenta aktivně do přednášek, upoutat jeho pozornost, činit přednášky zajímavými, atraktivními. Jednotlivec ve střední a pozdní dospělosti má převážně k učení odpovědný vztah, snaží se získat veškeré nezbytné vědomosti a vyvíjí maximální snahu, aby toho dosáhl, snaží se být úspěšný a často tomu obětuje téměř veškerý svůj volný čas. Doslova dychtí po tom, aby porozuměl látce, a přivítá obousměrnou komunikaci v rámci přednášek. Je nutností, aby tedy učitel aktivně zapojoval studenty do vyučování. Podstatné je, aby studenti vzděláváním získané znalosti v teoretické rovině dovedli přenést i do roviny praktické. Zde je významné postavení přednášejícího, který by měl znát případné pracovní zařazení studujících a využít tak jejich zkušenosti a vědomosti k jejich již uvedenému aktivnímu zapojení do studia. Takto dojde nejen k tomu, že přednášející studenty zaujme, ale jistě dojde i k obohacení

vědomostí přednášejícího zejména o zkušenosti z praxe studentů. Také je podstatné u jedinců ve střední a pozdní dospělosti osvojit si učební látku pevně a trvale, kdy jedinec ve střední a pozdní dospělosti povětšinou brzy naučené zapomíná, jedná se o paměť krátkodobou. Zde jistě pomůže nejen strohé čtení textu, ale vkládání zajímavostí a praktických zkušeností do přednášky, která se tak stává poutavou a více srozumitelnou. Soubor pozorovatelných reakcí studentů, dospělých účastníků vzdělávání je zpětná vazba. Tato je také jakýmsi ukazatelem úspěšnosti vzdělávání.

2.1 Bariéry vzdělávání dospělých

Bariéry vzdělávání dospělých, které ovlivňují jejich vzdělávání jsou různé. Často se jedná o nervozitu, strach, zda učení zvládnou. Studenti ve střední a pozdní dospělosti pracují, mají starost o rodinu, a ještě mají studovat. Zájem dospělých v různých formách vzdělávání je ovlivňován jak příležitostmi a pozitivními předpoklady tohoto vzdělávání, tak bariérami, které působí na vzdělávání negativně. Výskyt častých bariér v neformálním vzdělávání byl zjišťován z výpovědí českých dospělých ve výzkumu. Mezi bariéry podle struktury každé osobnosti patří, že účast ve vzdělávacích kurzech nebo na školeních pro ně nemá smysl, že by učení nezvládli, nebo že na další vzdělávání nemají dostatečné vzdělání, je zde jakási lenost, nechť se učit, což je ke škodě každého takového člověka. Těch lidí, co se aktivně na svém dalším vzdělávání podílejí je menšina. Jsou zejména dvě kategorie bariér. Za první osobnostní (vnitřní), kam lze řadit zažitý model vzdělávání do mladého věku, přesvědčení o dostatečném vzdělání, malý zájem na osobním rozvoji a případně špatné zkušenosti ze školy. Jako druhou je kategorie bariér situačních (vnějších). Sem zejména patří nedostatek podnětů ke vzdělávací (Rabušicová, Rabušic, Šed'ová, 2008, s. 105). Jako jednu z bariér je možno též znovu určitě uvést lenost, neboť ten, kdo je líný, nebo nedostatečně motivovaný, tak si čas na vzdělávání nenajde. Dá se říci, že lenost je jedním z projevů nedostatečné motivace. Základem, jak věc napravit, je uvědomit si svou lenost, což je první krůček k nápravě. Takový člověk si bude stále vymýšlet jinou činnost, z jeho hlediska mnohem důležitější. Často lidé také uvádějí jako důvod, proč se nevzdělávají nedostatek financí s tím, že jsou vysoké náklady na vzdělávání. Existuje však více druhů vzdělávání, a když člověk chce, tak náklady může

minimalizovat, jak cestou žádostí o různé dotace, tak třeba přístupem ke studijním materiálům, kdy lze využívat služeb městských knihoven, kde roční poplatek je v řádu desítek korun. Zejména u dospělých ve střední a pozdní dospělosti má velký vliv psychologie učení. Tato psychologie se zabývá problémem, jak jsou dospělí motivováni k učení, jaké mají k učení postoje a které okolnosti jim učení usnadňují, či opačně ztěžují. Právě s psychologií učení je nezbytné u dospělých ve střední a pozdní dospělosti pokračovat, kdy je krom jiného nezbytné uznávat fakt, že kupříkladu nižší míra flexibility u starších dospělých je častokrát nahrazována jejich obsáhlejšími zkušenostmi a vyšší motivací k učení (Průcha, Veteška, 2014, s. 231). Obavy z návratu k učení má každá věková kategorie, a to, jak mladí lidé, tak ti starší, záleží však na každém jednotlivém člověku, jak se dokáže s touto obavou vypořádat.

3 MOTIVACE DOSPĚLÝCH KE VZDĚLÁVÁNÍ

Fenomén motivace k učení je komplikován též tím, že motivy jednotlivců i sociálních skupin ve vztahu ke vzdělávání se hodně liší, a to podle věku, pohlaví, vzdělání i aktuálních životních potřeb (Rabušicová, 2008, s. 47).

Motivace, slovíčko, pod jehož pojmem a zejména ve vztahu ke vzdělávání dospělých si lze představit různé důvody, které vedou člověka a vzhledem k této práci člověka ve střední a pozdní dospělosti ke studiu oborů v terciární oblasti. Jedním z hlavních důvodů bezesporu bude nastartování procesu socializace, jako naplnění etapy života, kterou chápeme jako osobnostní rozvoj, přípravu na další kvalitní život, sebereflexi (Prudký, 2011, s. 8).

Další rozdělení potřeb uvádí ve vlastním díle například Říčan, jenž tvrdí, že primární biologické potřeby mají všichni lidé společné. Mohou se vyskytovat jako pozitivní potřeby, k jejichž uspokojení je třeba získat příslušný uspokojující objekt: jídlo, nápoj, oděv. Nebo naopak negativní potřeby, jež bývají stejně naléhavé, ale k jejich spokojenosti je naopak zapotřebí uniknout nežádoucímu objektu či stavu. Do této kategorie náleží kupříkladu potřeba bezpečí, potřeba klidu pro spánek, potřeba zbavit se bolesti. Druhou skupinou primárních potřeb jsou primární potřeby psychologické, které jsou biologicky zakotveny, ale také silně vytvářeny učením. Do této skupiny náleží především potřeby sociální mající vztah k druhým lidem: potřeba sociálního kontaktu, potřeba autonomie, potřeba napodobovat, potřeba něhy. Poslední skupinou jsou potřeby sekundární, které jsou psychologické, i když jsou mnohdy odvozeny od biologických potřeb. Jako příklad lze uvést potřebu peněz (Říčan, 2013, s. 179-183).

Jedna z motivujících složek dospělých ke vzdělávání je také zvýšení prestiže a touha po uznání u příbuzných a známých. Zejména u člověka, který je zvyklý měřit svůj úspěch srovnáváním s ostatními je tato složka prioritní. Bylo zjištěno, že člověka vzrušuje podstatně více to, když má víc než ostatní, než když má hodně nebo dost (Plamínek, 2010, s. 48-49).

Potřeba dalšího vzdělávání je silnější u jedinců, kde je skutečná hrozba ztráty zaměstnání, a to je u lidí, jejichž pracovní místo je nejisté, dále u matek na mateřské dovolené

a starších lidí ve věku nad cca 50 let. Moc záleží také na vnitřní motivaci a přístupu každého jednotlivého člověka. Je zjištěné, že vnitřní motivaci mají zvláště mladší a ctižádostivější lidé. Je pochopitelné, že nutnost se dále vzdělávat je naopak nižší, má-li člověk stabilní zaměstnání, kde je spokojen s pracovním místem a nemá ambice na eventuální kariéerní postup. Nižší potřeba dalšího vzdělávání může být také na menších městech u žen – matek, které jsou zajištěny manželem a u nichž není nejdůležitější jejich profese, ale rodina. Méně motivovaní bývají i starší lidé, kdy další vzdělávání pro ně značí investici jak časovou, tak finanční a vzhledem ke svému věku o efektivitě dalšího vzdělávání nejsou tak přesvědčeni (Marsteller, 2009, s. 14).

Při motivaci dospělých k celoživotnímu vzdělávání je nezbytné uznávat osobité neobvyklosti každého jednotlivce a pátrat po příčinných souvislostech mezi všeobecně platnými teoriemi motivace a danou motivační strukturou každého jedince (Veteška, 2012, s. 157). Motivy jednotlivých osob se navzájem liší. Motivační rozdíly nalezneme ve věku, v socioekonomickém statusu, v rovině dosaženého vzdělání, v pohlaví a životních situacích jako je množství dětí, život na vesnici nebo ve městě, rodinný stav. Ohledně věku je možno všeobecně říci, že u mladých lidí převládá motivace spojená s výkonem povolání, kdežto u starších lidí se vyskytuje více motivace ve způsobu trávení volného času. Lidé s vyšším věkem a vyšším sociálním postavením se orientují na uspokojování vyšších potřeb dle Maslowovy hierarchie (Beneš, 2003, s. 133-135). Motivace dospělých ke vzdělání je v současné době nezbytností. Čím větší máme motivaci pro určený cíl, tím snadněji ho dosáhneme. Dospělý člověk si obvykle uvědomuje důležitost vzdělávání v současné době a jejím motivem je tedy vidina výhodnějšího uplatnění na trhu práce, s tím související příznivější finanční ocenění a v neposlední řadě možnost vykonávat práci, jež ho baví. Motivace je jeden z nejpodstatnějších faktorů efektivního vzdělávání dospělých. „*Pojem motivace vyjadřuje skutečnost, že v lidské psychice působí specifické, ne vždy zcela vědomé či uvědomované vnitřní hybné síly – pohnutky, motivy*“ (Bedrnová, Nový, 2007, s. 362). Podstatné je mít vůli, chtít se vzdělávat, mít možnost se vzdělávat a mít schopnost se učit. Je pravdou, že často s odstupem několika desítek let od vykonání maturitní zkoušky je potřeba najít v sobě schopnost se zase učit, ale je-li člověk dostatečně motivován, tak to jistě není problém. Je zde nutno se motivovat zejména pro učení, obzvláště pro dosažení stanoveného cíle. Čím více je člověk motivován, tím větší činnost vyvíjí k vyřešení

daného cíle. Vyvolání zájmu o vzdělání je jedním z rozhodujících podmínek úspěchu při vzdělávání. Je třeba pochopit, jak je vzdělávání důležité. Také je podstatné v případě, že se rozhodneme vzdělávat, mít učitele, který bude výklad vyprávět srozumitelně a zajímavě. Důležité je, aby student byl aktivně zapojován do výkladu, zde jsou možné různé formy, ať vyprávěním vlastních zkušeností, případně formou prací zpracovaných na zadané, vyučované téma, které je poté probíráno. Zkušený učitel zvláště studenty studující ve střední a pozdní dospělosti umně zapojí do přednášek, protože ví, že osoby těchto věkových kategorií je třeba zaujmout a sám při aktivním zapojení těchto osob do přednášek získá pro sebe partnera, kdy i sám může z jeho pracovních a životních zkušeností čerpat nové vědomosti a zkušenosti do svého zejména profesního života.

Pro jednoho jedince může být motivačním činitelem v terciárním vzdělávání dosáhnutí vysokoškolského titulu z pohnutky vlastní seberealizace nebo kvůli povýšení či možnosti vyššího peněžního ocenění. Pro druhého může vzdělání znamenat smysluplné využití volného času, pro jiného touhu po nabytí čerstvých znalostí v oboru, který ho zajímá. Další si přeje vyniknout v kolektivu, nebo být příkladem pro své děti. Každý jedinec má své jedinečné motivační faktory. Není až tak důležité jaké, ale aby byly. Socializace je složitý, dlouhodobý proces, jehož prostřednictvím, se jedinec postupně začleňuje do společnosti. Dochází u něho k proměně z bytosti biologické na bytost společenskou. Nejdříve probíhá socializace v rodině, postupně v malých sociálních skupinách, a nakonec ve společnosti (Mareš, 2013, s. 41).

V případě potřeby dosažení vyššího vzdělání, kdy dospělý člověk vnímá potřebu zvýšit své vzdělávání o vysokoškolský titul a jeho touha vychází z požadavku zaměstnavatele, který požaduje na daném zaměstnaneckém místě vysokoškolské vzdělání, tak v tomto případě dospělý člověk začne studovat vysokou školu, která koresponduje s jeho i zaměstnavatelovým požadavkem. V průběhu procesu získávání dalších, nových znalostí se může člověk potýkat s množstvím různých bariér, která ovlivňují jeho schopnost učit se, a to třeba z únavy, nedostatku času, popřípadě stresového stavu jak zapříčiněného zvýšenými nároky na studium, problémy v rodině, nebo problémy v zaměstnání. Tento stav může mít výrazný vliv na uspokojení jeho počátečních potřeb. Zde je důležité tyto počáteční problémy překonat, být stále motivován. V těžkých chvílích obvykle nejvíce pomáhá podpora blízké osoby, rodiny.

Kromě touhy po vysokoškolském nebo jiném titulu nás můžou motivovat další faktory. Tady zejména mění se trh práce, na němž může působit vzdělávání jako prevence proti možné ztrátě zaměstnání či k získání kvalitnějšího pracovního místa. Vzdělávání může být úspěšné jen tehdy, jestliže jsou lidé správně motivováni k získání nových znalostí a dovedností. V případě dospělého je nutno, aby vzdělávání mělo přesně určený cíl a jasný smysl. Bez něj dá člověk přednost jiným prioritám, kterých má ve svém životě dostatek. Účast na vzdělávání též podpoří vlídná přátelská atmosféra a nepochybně zkušený přednášející, jenž studenty pokládá za partnery a netlačí je jen do úlohy studenta. Při motivaci též musíme mít na paměti, že každého člověka motivuje něco jiného.

4 JAK PODPORUJÍ ZAMĚSTNAVATELÉ VZDĚLÁVÁNÍ SVÝCH ZAMĚSTNANCŮ

Pracovní výkon zahrnuje nejenom kvalitu a kvantitu práce, ale také přístup každého zaměstnance. Odráží se v něm pracovní chování zaměstnance, ochota vykonávat své pracovní povinnosti, vztahy na pracovišti a další podstatné charakteristiky zaměstnance související s vykonávanou prací (Armstrong, 2007, s. 413). Zájmem zaměstnavatelů by mělo být podporovat zaměstnance ve vzdělávání, zejména pokud si studiem v příslušném oboru prohlubuje své pracovní znalosti. „Vzdělávání je nepřetržitý proces, který nejen zvyšuje existující schopnosti, ale také vede k rozvíjení dovedností, znalostí a postojů, které připravují lidi na budoucí širší, náročnější a z hlediska úrovně i vyšší úkoly“ (Armstrong, 2007, s. 462). Zaměstnavatelé vyžadují, aby jejich zaměstnanci byli odborně vzdělávání. Cílem vzdělávání zaměstnanců v každé organizaci, který uvádí ve své knize Armstrong (2007), by měla být snaha zajistit a připravit kvalifikované, vzdělané a schopné lidi, kteří napomáhají k uspokojení současných i budoucích potřeb organizace. Samo zvyšování kvalifikace je rovněž soukromým zájmem zaměstnance. Stejná situace je i v odvětví zdravotnictví a sociální péče, tedy odvětví, jejichž zaměstnanci byly součástí výzkumného vzorku při zpracovávání této práce. V případě, že zaměstnavatel napomáhá svým zaměstnancům ve vzdělávání, tak se mu snáze podaří nejenom udržet si stávající klíčové zaměstnance, ale i také zvýšit jejich odborné znalosti. Studium zasahující do pracovní doby znamená překážku v práci na straně zaměstnance. Mezi překážky, pro něž je zaměstnavatel povinen nepřítomnost zaměstnance omluvit náleží i studium, ale jenom v tom případě, že má tímto způsobem zaměstnanec získat předpoklady stanovené právními předpisy nebo požadavky nutné pro řádný výkon sjednané práce. Pokud se nejedná o studium, jehož účelem je získání vzdělání nezbytného pro výkon sjednané práce, nemá zaměstnavatel povinnost brát na skutečnost, že zaměstnanec studuje ohledy. V tomto případě je jistě východiskem dohoda se zaměstnavatelem, nebo na studijní dny čerpat v nezbytném rozsahu dovolenou.

Pro potřeby pracovněprávních vztahů se zvyšováním kvalifikace rozumí studium, vzdělávání, školení nebo jiná forma přípravy k dosažení vyššího stupně vzdělání, které jsou ve shodě s nárokem zaměstnavatele. O tom, zda je studium ve shodě s nárokem

zaměstnavatele, rozhoduje sám zaměstnavatel, obvykle na žádost zaměstnance. Je na zaměstnavateli, aby sám rozhodl, zda má zájem na studiu svého zaměstnance. Jestliže se zaměstnavatel rozhodne, že studium jeho požadavkům neodpovídá, nebude mít zaměstnanec ze zákona právo na žádné úlevy. Zaměstnavatel v tomto případě bude moci vyžadovat po zaměstnanci i nadále náležitě plnění všech pracovněprávních povinností bez omezení. Vlastní studium tak musí zaměstnanec zvládnout mimo pracovní dobu, popřípadě svůj pracovní poměr ukončit a věnovat se jenom studiu. Pro potřeby studia, zejména v případě, když bude mít zaměstnavatel pochopení, tak nechá zaměstnanci čerpat dovolenou, popřípadě se s ním dohodne na poskytnutí neplaceného volna. Zaměstnavatel, který si váží, svého zaměstnance mu tímto způsobem často vyjde vstříc, jedná se však o jeho dobrovolné rozhodnutí a zaměstnanec se těchto úlev nemůže domáhat. Snaha zaměstnance se vzdělávat, by však měla být pro zaměstnavatele znamením, že se obvykle jedná o zaměstnance flexibilního a s chutí sebevzdělávání. Tato skutečnost by měla být pro zaměstnavatele jasným znamením, že zaměstnanec má zájem na sobě pracovat, vycítit v jeho jednání potenciál, což může být velice přínosné pro zaměstnavatele. Tuto situaci vystihuje ve své knize Armstrong (2007), „Rozvoj je vývojový proces, který umožňuje progresivně postupovat ze současného stavu znalostí a schopností s výsledkem k stavu budoucímu, v němž je zapotřebí vyšší úrovně dovedností, znalostí a schopností. Bere na sebe podobu vzdělávací aktivity, která připravuje lidi pro širší, odpovědnější a náročnější pracovní úkoly“ (Armstrong, 2007, s. 470). V případě, že by zaměstnavatel volno na studium neposkytl a zaměstnanec by se přesto vyučování v pracovní době účastnil, mohlo by se jednat o neomluvenou absenci, za kterou má možnost zaměstnavatel krátit dovolenou nebo v případě opětovné absence po předešlém upozornění na možnost výpovědi, přikročit až k ukončení pracovního poměru výpovědí. Vzhledem k neoddiskutovatelnému přínosu vzdělávání na každého jedince se obvykle však jedná o řešení věci spíše výjimečné a většina zaměstnavatelů má pro studium svých zaměstnanců pochopení.

V případě, že zaměstnavatel rozhodne, že studium je ve shodě s jeho potřebami, je povinen umožnit čerpat zaměstnanci přinejmenším minimální zákonem určené úlevy. Jedná se zvláště o pracovní volno, které má umožnit náležitě plnění studijních povinností. Po dobu tohoto volna má zaměstnanec právo na náhradu mzdy nebo platu. Kupříkladu na přípravu na vykonání každé zkoušky má zaměstnanec právo na volno v rozsahu 2,

v případě státní závěrečné zkoušky pak až 5 pracovních dnů. Naopak zaměstnavatel je oprávněn sledovat průběh a výsledky zvyšování kvalifikace. V případě, že by zaměstnanec neplnil bez závažné příčiny své studijní povinnosti, mohl by zaměstnavatel poskytování úlev ukončit. V případě, že by si chtěl zaměstnavatel zajistit, že náklady nevynaloží na studium u zaměstnance zbytečně, může se zaměstnancem uzavřít písemnou kvalifikační dohodu. V této dohodě se zaměstnanec výměnou za umožnění zvýšení kvalifikace zaváže zůstat u zaměstnavatele po smluvenou dobu, nebo zaměstnavateli náklady uhradit. Je tedy naprosto jasné, že ne každé studium zaměstnance je automaticky posuzováno jako zvyšování kvalifikace. Jenom v případě, že zaměstnavatel rozhodne o souladu tohoto studia se svými potřebami, má zaměstnanec právo na placené pracovní volno. V opačném případě musí zaměstnanec studovat jen ve vlastním volném čase. V tomto případě se jistě jedná o studium náročnější pro studujícího. Na druhé straně není však vázán v případě problémů povinností ukončit i přes tyto nové okolnosti řádně studium, protože v případě neukončení studia, by byl povinen uhradit zaměstnavateli náklady na studium, které musel zaměstnavatel vynaložit.

5 **PODPORA RODINY JAKO MOTIVAČNÍHO ČINITELE VE VZDĚLÁVÁNÍ**

Ve vzdělávání dospělých je podpora rodiny jako motivačního činitele ve vzdělávání velice důležitá. Když je člověk malý v dětském věku, tak se učí snadno, rychle a s radostí. Tedy většinou s radostí. Je to především dáno tím, že děti mají vrozenou potřebu zvědavosti, chtějí se učit novým věcem, poznávat. Děti chtějí poznat vše, co stojí za jakoukoliv změnou v okolním prostředí. Dospělý člověk, ještě navíc v terciárním vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti, se už po tolika letech od ukončení předešlého vzdělávání často neučí snadno a s radostí a bývá pro něj dosti těžké najít motivaci ke studiu. Kromě určité osobní pohodlnosti, může také nedostatek samostatného myšlení, vlastních názorů a obava jít vlastní cestou vést k tomu, že student nakonec třeba studuje obor, který ho vlastně vůbec nezajímá. Stává se to i v současné době, kdy pořád ještě může hrát úlohu rodinná tradice. Je potřeba si uvědomit, že povinností rodiny je podporovat dítě, vlastně studenta do jeho plnoletosti. V pozdějším věku se však jedná již o akt ryze individuální, který je závislý na vztazích uvnitř každé rodiny, jejímu uspořádání a jejím potřebám. Jak zvládnout studium, práci a rodinu? Na tuto otázku lze odpovědět jednoduše a to, že bez podpory rodiny a pevné vůle to půjde ztěžka. Je potřeba se ovšem naučit dělat kompromisy, přijmout určitou zodpovědnost a ukázat rodině, že člověk chápe i její stanoviska, potřeby jejích jednotlivých členů. Snažit se, aby co nejméně trpěla rodinná pohoda. Partner, rodinní příslušníci musí pochopit, že s nimi nemůže studující člověk jít den před zkouškou třeba do divadla, doma není stále vzorný pořádek, případně pravidelně uvařeno. V případě, že studující člověk má ještě malé děti, tak i tyto se musejí naučit být více samostatné, což se jim koneckonců bude hodit i do dalšího života. Ideální je, když se nám podaří v rodině asertivně komunikovat. Znamená to komunikovat tak, aby výsledek vedl ke spokojenosti všech komunikujících členů rodiny. Důvody, pro které se rozhodneme studovat ve střední a pozdní dospělosti mohou být různé, dokončení studia, zvýšení si kvalifikace, rekvalifikace, požadavek ze strany zaměstnavatele na doplnění vzdělání a jiné. Ať tak či onak, je jisté, že studium obzvláště v terciárním vzdělávání je nesnadná záležitost a je potřebné mu věnovat dost času, úsilí a péle. Současně je podstatné se smířit i s tím, že na některé další věci nezbude čas. O svém plánu studovat je dobré si promluvit s partnerem, případně s nejbližší rodinou.

Celá rodina musí společně a objektivně posoudit své možnosti, jak časové, tak v neposlední řadě i finanční. Neznamená to samozřejmě, že by člověk neměl rozhodovat sám, či se nechat ovlivňovat svým okolím, ale je nutno dopředu projednat otázky ohledně chodu rodiny, domácnosti, zajištění a hlídání dětí. V současné době se nabízí poměrně mnoho možností, jak se vzdělávat. Záleží především na tom, co chce člověk studovat a dle toho je poté možné volit z více různých možností. Mezi nejvíce obtížné, patří denní forma studia. Existuje ale například distanční nebo kombinovaná forma studia. Bez podpory rodiny se určitě neobejde student, který v době svého studia potřebuje hlídat své děti. Někteří mají tu výhodu, že jim pomohou třeba rodiče či prarodiče. V opačném případě je nutné sehnat paní na hlídání či třeba ochotnou kamarádku. Aby se vše podařilo co nejlépe spojit, tak je potřeba si určit priority a podle nich si naplánovat, co a kdy bude student dělat, jak se na všem budou podílet ostatní členové rodiny. Každý člověk má právo požádat o laskavost. Je to věc, bez které se během těch několika let studia nikdo neobejde. Zejména u blízkých lidí je lepší raději poprosit o laskavost než se domáhat v našich očích, jako studujícího oprávněných požadavků a práv, což tak vždy nemusí vnímat ostatní členové rodiny. Často si mohou pomoci i spolužáci vzájemně, kupříkladu při zajišťování nezbytných studijních materiálů a při vyhledávání a předávání informací. I to je jistě ohromná pomoc a úspora času.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tématem výzkumu bakalářské práce bylo vyzkoumat, co motivuje lidi ve střední a pozdní dospělosti ke vzdělávání, konkrétně v terciárním vzdělávání. Výzkum byl prováděn na výzkumném vzorku 5 zaměstnanců pracujících v sociální oblasti a 5 zaměstnanců pracujících ve zdravotnické oblasti, jednalo se o zaměstnance ve střední a pozdní dospělosti, kteří studovali v terciárním vzdělávání a zabýval se nejen motivy ke vzdělávání těchto pracovníků, ale i jak zaměstnavatelé podporují zaměstnance a jak jim případně jinak napomáhají ve vzdělávání. Dále se zabýval i podporou rodiny jako motivačního faktoru ve vzdělávání. Výzkumný vzorek je rozvržen na dvě skupiny, podle pracovního oboru účastníků. V první části jsou sociální pracovníci a ve druhé jsou pracovníci, pracující ve zdravotnictví, zde střední zdravotnický personál. Každá skupina je prozkoumána samostatně a rovněž tak vyhodnocena. Dále jsou odpovědi obou skupin vzájemně porovnávány s cílem zjistit případné odlišnosti.

Pro zpracování této práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Kvalitativním typem výzkumu nelze popsat sociální realitu obecnými zákonitostmi, ale jenom skutečnosti účinné pro zkoumaný vzorek, což je handicapem kvalitativního výzkumu. Cílem tohoto výzkumu je ověřování předpokladů a navržených teorií (Hendl, 2008, s. 61)

Vynikající metodolog Creswell definoval že: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Hendl, 2005, s. 50). Klady kvalitativního výzkumu Hendl spatřuje v získání podrobného popisu a pohledu jedince nebo skupiny, v tom, že je možné dobře reagovat na situace, navrhopvat teorie. Nedostatky naopak vidí, že získané informace není možné zobecňovat, uvádí, že je těžké testovat teorie a předpoklady. Nedostatek vidí i v časové náročnosti a v možnosti ovlivnění výsledků výzkumníkem (Hendl, 2008, s. 153).

V této práci byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, který označuje výzkum, orientovaný na to, jak jednotlivci a zde 2 skupiny zaměstnanců pracujících v sociální a zdravotnické oblasti nahlízejí a chápou téma vzdělávání dospělých ve střední a pozdní dospělosti. Polostandardizovaný rozhovor je rozhovor s návodem. Podle Hendla nám rozhovor s návodem pomáhá k udržení zaměření rozhovoru, ale i poskytuje prostor informantům ke sdílení vlastních zkušeností a názorů (Hendl, 2008, s. 153).

6.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je vyzkoumat a vyhodnotit co motivuje lidi k tomu, aby ve střední a pozdní dospělosti začali studium v terciárním vzdělávání. Které faktory jsou při rozhodování, zda se vzdělávat v terciárním vzdělávání či ne důležité, zda jde o vyšší peněžní ohodnocení, zajištění výhodnějšího pracovního místa, zvýšení sebevědomí, či jiné důvody. Dalším cílem je snaha rozlišit, zda motivující faktory jsou shodné pro sociální pracovníky, a i pro zaměstnance pracující ve zdravotnictví. Dále co bylo důvodem nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy a jaký byl prvotní impulz vedoucí ke studiu v terciárním vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti u těchto zaměstnanců. Dále také, jaká byla podpora ze strany zaměstnavatele, případně ze strany vlastní rodiny studentům ve střední a pozdní dospělosti, kteří byli účastni na tomto výzkumném vzorku. S jakými plány šli studující do studia a jak se jim podařilo tyto plány naplnit. Zda zejména s přihlédnutím k věku studujících pociťovali nějaká zdravotní, či jiná omezení a jak se jim podařilo se s těmito případnými omezeními vypořádat.

6.2 Výzkumné otázky

Na počátku bylo výzkumníkem zvoleno téma výzkumu a výzkumník si stanovil primární výzkumné otázky. V tomto výzkumu na výzkumném vzorku 10 studentů, se jedná o zachycení zkušeností 5 zaměstnanců pracujících v sociální oblasti a 5 zaměstnanců pracujících ve zdravotnické oblasti, kteří si ve střední a pozdní dospělosti doplňovali vzdělání studiem v terciárním vzdělávání a zde buď studiem na VOŠ (vyšších odborných školách), případně studiem na VŠ (vysokých školách).

Výzkumník má možnost v průběhu výzkumu, sběru dat a analýzy dat otázky přizpůsobovat nebo doplňovat. Právě proto je možné na kvalitativní výzkum pohlížet jako na flexibilní druh výzkumu (Hendl, 2005, s. 50).

Pro kvalitativní výzkum je normální určení jedné hlavní a velmi obecné otázky a několika otázek vedlejších, které jsou speciální. Odpovědi na jednotlivé speciální otázky vytvářejí dohromady odpověď na hlavní otázku. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 69-70).

Při rozhovoru s informanty bylo cílem práce odpovědět na jednu hlavní otázku:

- Co motivuje dospělého ve střední a pozdní dospělosti ke studiu v terciárním vzdělávání?
- Na základě cíle výzkumník stanovil tyto dílčí otázky:
- Co bylo důvodem nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy?
- Co bylo příčinou prvotního impulsu vedoucího ke studiu?
- Bylo důvodem studia lepší uplatnění v zaměstnání?
- Byla důvodem studia finanční stránka?
- Byly důvodem studia jiné motivační faktory, touha po poznání, sebeuspokojení?
- Jaká byla podpora studujících ze strany zaměstnavatele?
- Jaká byla podpora studujících ze strany vlastní rodiny?
- Jaké měly studující plány do budoucna po ukončení studia a jak se jim podařilo tyto plány naplnit?
- Jak byla ze strany informantů vnímána případná omezení plynoucí z úbytku fyzických, případně psychických sil a jak se s tímto úbytkem fyzických, nebo psychických sil vypořádali?

6.3 Metody zkoumání

Pro tento výzkum byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu. Jako metodou kvalitativního výzkumu byl zvolen polostandardizovaný rozhovor. Jeho označení je hloubkový rozhovor, což je nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu

obvykle jedním výzkumníkem za pomoci několika otevřených otázek. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 159)

Při správně vedeném rozhovoru by měli oba, jak tazatel, tak účastník cítit, že běží o rovnocennou komunikaci. Úkolem tazatele je jasně sdělit, které informace vyžaduje a poskytnout účastníkovi informaci o smyslu otázky. (Hendl, 2005, s. 52)

6.4 Výběr informantů

Informanti pro tento výzkum byli vybráni na základě úmyslného výběru podle dopředu daných kritérií. Jednalo se o kritéria z hlediska zaměstnání, a to v sociální oblasti, zde sociální pracovníci a zdravotnictví, zde střední zdravotnický personál, a to konkrétně pracující na pozicích všeobecné sestry. U obou zaměstnání, jak v sociální, tak ve zdravotnické oblasti je vyžadováno vzdělání v terciární oblasti. Vzhledem k počtu informantů ve zkoumaném vzorku, nebylo dále provedeno rozdělení informantů podle pohlaví. Bylo osloveno 5 informantů pracujících v sociální oblasti a 5 informantů pracujících ve zdravotnictví, kteří absolvovali vzdělání v terciární oblasti ve střední a pozdní dospělosti.

6.5 Realizace samotného výzkumu

Rozhovory s jednotlivými informanty se uskutečnily v průběhu měsíců prosince 2017 a ledna 2018. Počáteční kontakt proběhl osobně, kde byli potencionální aktéři výzkumu informováni o hlavním cíli rozhovoru a byl s nimi dojednáán termín vlastního setkání. Většina z informantů si zvolila možnost setkat se na pracovišti v době přestávky, případně po ukončení pracovní doby. Rozhovory s informanty měly délku od 45 do 60 minut.

Před vlastním rozhovorem byly vyhotoveny výchozí otázky, které byly při rozhovoru položeny a pak se rozvíjely. Všichni informanti byli důkladně obeznámeni s výzkumem, také bylo dojednáno zachování anonymity. Z uvedeného důvodu jsou ve výzkumu označeni pouze jmény.

7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Výzkum byl proveden na vzorku 5 pracovníků pracujících v sociální oblasti a 5 pracovníků pracujících ve zdravotnictví. Pro upřesnění jednalo se o 5 sociálních pracovníků pracujících ve veřejné správě, na úřadě jedné městské části a 5 pracovníků, středního zdravotnického personálu, konkrétně pracujících na pozici všeobecná sestra. Vzhledem k počtu informantů nebylo provedeno rozdělení informantů podle pohlaví. Cílem výzkumu bylo vyzkoumat a vyhodnotit co motivuje zaměstnance, kteří pracují v sociálním a zdravotnickém oboru, ve střední a pozdní dospělosti k tomu, aby ve střední a pozdní dospělosti začali studium v terciárním vzdělávání. Které faktory jsou při rozhodování, zda se vzdělávat v terciárním vzdělávání či ne důležité, zda jde o vyšší peněžní ohodnocení, zajištění výhodnějšího pracovního místa, zvýšení sebevědomí, či jiné. Dalším cílem byla snaha rozlišit, zda motivující faktory jsou shodné pro sociální pracovníky, a i pro zaměstnance pracující ve zdravotnictví. Informace byly získány při polostrukturovaném rozhovoru, kdy stejné otázky byly pokládány všem zúčastněným informantům, tedy jak pracujícím v sociální oblasti, tak pracujícím ve zdravotnické oblasti.

Výzkumný vzorek byl tvořen 10 zaměstnanci, kteří pracují v sociální a zdravotnické oblasti s tím, že 5 zaměstnanců pracuje v sociální oblasti a 5 zaměstnanců pracuje ve zdravotnické oblasti. Vzhledem k velikosti výzkumného vzorku a výběru informantů (pouze sociální pracovníci a střední zdravotnický personál), nelze zevšeobecňovat výsledek z výzkumného vzorku na zaměstnance, sociální pracovníky a střední zdravotnický personál za celou Českou republiku. V tomto výzkumu se jednalo o získání informací od studujících, kteří ve střední a pozdní dospělosti se rozhodli studovat v terciárním vzdělávání. Výzkumník se zajímal zejména o to, jak informanti hodnotí svou vlastní zkušenost se studiem.

První informantkou pracující v sociální oblasti byla Marta, věk 45 let, v sociální oblasti pracuje 18 let. Další informantkou byla Veronika věk 45 let. V sociální oblasti pracuje 2 roky na pozici sociální pracovnice na MÚ. Další informantkou pracující v sociální oblasti byla Michaela, věk 37 let. V sociální oblasti pracuje 4 rokem. Další informantkou pracující v sociální oblasti byla Monika věk 50 let, pracující v sociální oblasti 32 let.

Posledním informantem pracujícím v sociální oblasti byl Bohuslav věk 51 let, pracující v sociální oblasti 2 roky.

První informantkou pracující ve zdravotnické oblasti byla Helena věk 43 let, pracující ve zdravotnictví 13 let. Další informantkou byla Lucie věk 39 let, pracující ve zdravotnictví 15 let. Dalším informantem byl Ondřej, věk 37 let, pracující ve zdravotnictví 8 let. Další informantkou byla Zuzana, věk 40let, ve zdravotnictví pracuje 20 let. Poslední informantkou pracující ve zdravotnictví byla Pavla, věk 41 let, ve zdravotnictví pracuje 11 let.

7.1 Údaje o informantovi, jméno, věk, jak dlouho pracuje v sociální/zdravotní oblasti:

- Věková struktura pracovníků pracujících v sociální oblasti byla 37–51 let s délkou praxe v sociální oblasti od 2 do 32 let
- Věková struktura pracovníků pracujících ve zdravotnické oblasti byla 37-43 let s délkou praxe ve zdravotnické oblasti od 8 do 20 let

7.2 Co bylo důvodem nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy?

- U informantů pracujících v sociální oblasti byly důvody nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy, neúspěch při přijímacím řízení na školy v terciárním vzdělávání, rodinné, případně finanční důvody, nezájem studovat a důvod, že středoškolské vzdělání bylo pro vykonávanou profesí dostačující.

U informantů ve zdravotnické oblasti byly důvody nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy, nepřijetí na vysokou školu, a že dosavadní vystudovaný stupeň vzdělání byl pro vykonávanou pracovní pozici plně dostačující.

Důvody nepokračování ve studiu po úspěšném ukončení střední školy byly rozdílné u informantů v sociální a zdravotnické oblasti. U informantů v sociální oblasti byly důvody různé, u každého informanta odlišné. U informantů pracujících ve zdravotnické oblasti byla převažující odpovědí při rozhovoru, že vystudovaný stupeň vzdělání byl pro pracovní pozici dostačující. To se však časem změnilo v důsledku reformy zdravotnictví a s tím spojené potřeby vyššího vzdělání, a to vzdělání v terciární oblasti. Zde došlo k dělení do té doby pracovního oboru zdravotní sestra, zdravotní bratr na ty, které měly vzdělání v terciární oblasti a mohly pracovat samostatně a na ty, které neměly toto vzdělání a mohly pracovat pouze pod dohledem. Tato skutečnost také přiměla větší množství zdravotních sester, zdravotních bratrů k dalšímu studiu. Vzhledem ke skutečnosti, že však terciární vzdělání jak ve formě studia VOŠ, tak VŠ bylo vždy nejméně 3leté, tak hodně zájemců o toto vzdělání bylo vzhledem k délce studia odrazováno. Vznikl tak až kritický nedostatek tohoto středního zdravotnického personálu, kdy bez terciárního vzdělání nemohl zaměstnanec pracující v tomto oboru samostatně bez dohledu pracovat zejména v nemocnicích u lůžka. V důsledku nedostatku těchto pracovníků museli krom jiných problémů z toho pramenících, některé nemocnice uzavírat celá oddělení. Nově tedy od školního roku 2017/2018 byla zákonem dána možnost doplnit si vzdělání po úspěšném ukončení studia na střední škole, pro zdravotní sestry, zdravotní bratry o jeden rok studia na VOŠ. Zda jde, však o systémové opatření se nedokáží do současné doby dohodnout ani odborníci. Pravděpodobně až čas ukáže, zda dojde tímto opatřením k návratu na původní stav.

Jak již uvedeno, tak zejména u studujících ze zdravotnické oblasti, bylo hlavním důvodem nepokračování ve studiu v návaznosti na úspěšné ukončení studia na střední škole, že dosažené vzdělání bylo v té době plně dostačující pro vykonávanou práci. „*Po ukončení střední školy jsem nešla hned studovat do terciárního vzdělávání z důvodu, že vystudovaná střední škola byla plně dostačující pro pracovní pozici, kterou jsem vykonávala, chtěla jsem se brzy osamostatnit, a tak jsem potřebovala začít pracovat*“ (Zuzana, 40 let, všeobecná sestra). „*Po vystudování střední školy jsem nešla studovat do terciárního vzdělávání z důvodu, že vystudovaný stupeň vzdělání byl pro výkon profese, kterou jsem si vybrala plně dostačující*“ (Pavla, 41 let, všeobecná sestra).

7.3 Co bylo příčinou prvotního impulsu vedoucího ke studiu?

- U informantů pracujících v sociální oblasti byly důvody prvotního impulsu vedoucího ke studiu, ztráta zaměstnání a potřeba najít zaměstnání v novém perspektivním oboru, dále potřeba získat nové informace, být profesionál a být úspěšný v zaměstnání. Dalším důvodem byla potřeba vyššího vzdělání, kariérní růst, ale i potřeba sebeuspokojení a u jednoho informanta potřeba být vzorem pro své ve formálním vzdělávání ještě studující děti.
- U Informantů ve zdravotnické oblasti byla převažujícím důvodem pro studium v terciárním vzdělávání reforma zdravotnictví a s tím spojená potřeba vyššího vzdělání pro vykonávanou profesí. Mezi další důvody patřila finanční stránka, touha získat nové vědomosti, a tak lépe pomáhat nemocným, kariérní postup a sebeuspokojení.

Nejvíce uváděným důvodem vedoucím ke studiu u pracovníků v sociální oblasti byla změna zaměstnání a s tím spojená potřeba doplnění vzdělání, kdy u sociálních pracovníků je požadované vzdělání v terciární oblasti. „*Prvotním impulzem jít studovat v dospělosti byla ztráta zaměstnání a skutečnost, že v sociální oblasti lze najít pracovní uplatnění*“ (Veronika, 45 let, sociální pracovnice). „*Impulsem pro studium vysoké školy byla změna zaměstnavatele a nutnost vyššího vzdělání pro vykonávanou profesí a s tím spojený důraz na vysokoškolské vzdělávání*“ (Michaela, 37 let, sociální pracovnice). Zvláště u studentů ve střední a pozdní dospělosti již není na prvním místě zejména otázka „za kolik“, ale otázka „na jak dlouho“. A zde si uvědomují, že zejména v sociální oblasti je vzhledem ke stárnutí populace a stále nedostatku dostatečně vzdělaných pracovníků, pracovní budoucnost. „*Vzhledem ke svým zájmům a uplatnitelnosti na trhu práce jsem se rozhodl pro povolání v sociální oblasti*“ (Bohuslav, 51 let, sociální pracovník). U pracovníků ve zdravotnické oblasti byla nejvíce uváděným prvotním důvodem ke studiu v terciární oblasti reforma zdravotnictví a s tím spojená potřeba doplnění vzdělání, v případě, že chtěl zaměstnanec pracovat bez dohledu, tedy zcela samostatně. Zde poté byla po reformě potřeba vzdělání v terciární oblasti. „*Studovat jsem šla z důvodu reformy zdravotnictví, kdy zdravotní sestry, aby mohly pracovat bez dohledu, potřebovaly vzdělání v terciární oblasti*“ (Zuzana, 40 let, všeobecná sestra). „*Důvody doplnění si*

vzdělání na vysoké škole byly reforma zdravotnictví a s tím spojená potřeba vyššího vzdělání“ (Pavla, 41 let, všeobecná sestra).

7.4 Bylo důvodem studia lepší uplatnění v zaměstnání?

- U informantů pracujících v sociální oblasti byl jako jeden z důvodů pro studium, snaha lépe se uplatnit ve svém zaměstnání, možnost případného kariérního postupu.
- U informantů pracujících ve zdravotnické oblasti byl rovněž jako jeden z důvodů pro studium snaha lépe se uplatnit ve svém zaměstnání, možnost případného kariérního postupu.

V této otázce se pracující jak v sociální, tak zdravotnické oblasti shodli a jako jeden z důvodů pro studium uvedli předpoklad lepšího uplatnění v zaměstnání z důvodu zvýšení kvalifikace. „*Důvodem studia bylo i následné lepší uplatnění v zaměstnání*“ (Michaela, 37 let, sociální pracovnice). „*Důvodem mého studia v pozdější době byla možnost kariérního postupu v zaměstnání a sebeuspokojení*“ (Ondřej, 37 let, všeobecná sestra). Jistě i zde vzhledem bohužel zatím ještě dost často platícímu, že zaměstnavatelé preferují mladší zaměstnance, je potřebná zodpovědnost studujících ve střední a zejména pozdní dospělosti se přizpůsobit době, neustále si zvyšovat kvalifikaci a být tak pro zaměstnavatele zajímavý, perspektivní. U některých zaměstnavatelů, a to i v sociální a zdravotnické oblasti už naštěstí neplatí, že například věková skupina 50+ není perspektivní. Tito zaměstnavatelé si naopak váží lidí, kteří krom vzdělanosti, mají i dostatek životních zkušeností a zde zejména v oblasti sociální a zdravotnické tyto své životní zkušenosti spojené se sebevzděláním v příslušném oboru mohou úspěšně uplatnit.

7.5 Byla důvodem studia finanční stránka?

- U informantů pracujících v sociální oblasti žádný neuvedl jako důvod studia finanční stránku. Pouze tu skutečnost, že do studia vložili své vlastní finanční

prostředky, a tak doufali v návratnost těchto finančních prostředků v budoucnosti.

- U informantů ve zdravotnictví 4 z pěti uvedli jako jeden z důvodů studia finanční stránku. Krom jiného i víru, že se jim vrátí i vložené finanční prostředky, protože si studium většinou hradili ze svých vlastních finančních prostředků.

Důvod rozdílných odpovědí v otázce, zda jedním z důvodů byla i finanční stránka u zaměstnanců v sociální oblasti a u zaměstnanců ve zdravotnictví lze hledat ve způsobu odměňování. U sociálních pracovníků, kteří byli informanty, je terciární vzdělání povinné a dále jsou odměňováni podle tabulek, kdy zde hraje velkou roly zejména uznaná praxe a s tím spojená doba pracovního poměru. *„Důvodem studia nebyla finanční stránka“* (Monika, 50 let, sociální pracovnice). *„Studium jsem si hradila ze svých vlastních finančních prostředků, a tak jednou z motivací bylo i to, aby se mne vložené finanční prostředky nějak vrátili“* (Veronika, 45 let, sociální pracovnice). U zaměstnanců ve zdravotnické oblasti u středního zdravotnického personálu lze být zaměstnán i bez terciárního vzdělání (praktická sestra), tomu však odpovídá i základní tabulkový plat a s tím spojená výše výdělku. Zde platí, že zaměstnanci s terciárním vzděláním (všeobecná sestra), mají při stejné době zaměstnaneckého poměru vyšší tarifní plat než bez terciárního vzdělání, s tím je také spojená i vyšší zodpovědnost, která je na ně v zaměstnání kladena. *„Vyšší odbornou školu jsem tedy studovala na své vlastní náklady a ve svém volném čase. Pravdou je, že jsem si říkala, když do studia vkládám desetitisícové finanční částky, tak se mne snad jednou tato vložená investice navrátí formou vyššího finančního ohodnocení, protože budu mít vyšší kvalifikaci“* (Helena, 43 let, všeobecná sestra).

7.6 Byly důvodem studia jiné motivační faktory, touha po poznání, sebeuspokojení?

- U informantů zaměstnaných v sociální oblasti byly jako motivační důvody studia dále uváděny, potřeba získat nové informace, vlastní touha po vzdělání, být profesionál a být úspěšný v zaměstnání, sebeuspokojení.

U jednoho informanta byl jedním z motivačních faktorů ke studiu i jít příkladem svým ve formálním vzdělávání ještě studujícím dětem. Nelze opomenout ani víru studujících, že investice vložená do vzdělání je tou nejlepší investicí pro pracovní budoucnost.

- U informantů pracujících ve zdravotnické oblasti byly jako motivační důvody studia dále uváděny snaha lépe se uplatnit v zaměstnání, možnost kariérního růstu, sebeuspokojení a u jedné informantky větší možnost pracovat i mimo kancelář, získat nové vědomosti, a tak lépe pomáhat nemocným. I u této skupiny informantů byla víra v to, že investice vložená do vzdělání, je tou nejlepší investicí pro pracovní budoucnost.

Na tuto otázku byly odpovědi informantů různé, a to bez rozdílu, zda jsou zaměstnání v sociální, nebo zdravotnické oblasti. Motivační faktory u každého jednotlivého respondenta odpovídaly jeho žebříčku hodnot, potřeb. Jako jeden z důvodů studia bylo u obou skupin zaměstnanců uváděno i vlastní sebeuspokojení, dále, že investice do vzdělání je to nejlepší, co může člověk pro svou zejména pracovní budoucnost udělat. *„Důvodem studia v tomto oboru byla také touha po sebeuspokojení a rozšíření si znalostí v novém oboru“* (Veronika, 45 let, sociální pracovnice). *„Investice do vzdělání je to nejlepší, co může člověk pro svou zejména pracovní budoucnost udělat“* (Bohuslav, 51 let, sociální pracovník). *„Důvodem mého studia v pozdější době byla možnost kariérního postupu v zaměstnání a sebeuspokojení. Investice do vzdělání je dle mého názoru investicí pro lepší budoucnost“* (Ondřej, 37 let, všeobecná sestra).

7.7 Jaká byla podpora studia ze strany zaměstnavatele?

- U 3 informantů zaměstnaných v sociální oblasti zaměstnavatel jejich studium nijak nepodporoval, u 2 informantů jim na základě uzavřené smlouvy poskytoval po dobu studia studijní volno podle zákona. Další náklady na studium, tedy zejména školné si hradili tito studující zaměstnanci, pracující v sociální oblasti ze svých vlastních finančních prostředků.
- U informantů zaměstnaných ve zdravotnické oblasti u 3 zaměstnavatel jejich studium nijak nepodporoval. Jednomu informantovi bylo ze strany

zaměstnavatele poskytováno studijní volno podle zákona na základě uzavřené smlouvy a jedné informantce krom poskytovaného studijního volna podle zákona, byla po uzavření smlouvy zaměstnavatelem nabídnuta možnost proplacení studia. Jedné informantce také vycházela vstříc její nejbližší nadřízená, která ji v době studia a zkoušek umožňovala si vyměňovat služby na pracovišti se spolupracovníky. Jiné náklady na studium, tedy zejména školné si hradili studující zaměstnanci ze svých vlastních finančních prostředků.

V odpovědi na tuto otázku se shodli zaměstnanci obou profesí, tedy bez rozdílu toho, zda pracují v sociální, nebo zdravotnické oblasti. V případě, že splní požadované minimální vzdělání pro vykonávanou pracovní činnost, tak neměl jejich zaměstnavatel zájem podporovat další vzdělání u těchto svých zaměstnanců v terciární oblasti. Zde u zaměstnavatelů převážil momentální finanční zájem nad ziskem budoucím, který jistě nastane při vyšší vzdělanosti zaměstnanců. *„Ze strany zaměstnavatele žádná podpora nebyla. Studium jsem si hradila ze svých vlastních finančních prostředků“* (Veronika, 45 let, sociální pracovnice). *„Ze strany zaměstnavatele jsem dostávala na studium studijní volno dle zákona“* (Michaela, 37 let, sociální pracovnice). *„Ze strany zaměstnavatele mě byla poskytována zákonná podpora formou studijního volna po celou dobu studia v době zkoušek a Státních závěrečných zkoušek“* (Pavla, 41 let, všeobecná sestra). *„Podporu ze strany zaměstnavatele jsem neměla žádnou, bylo mě sděleno, že mé vzdělání je pro práci, kterou vykonávám dostačující. Vycházela mě vstříc však má nejbližší nadřízená vrchní sestra, která mě umožňovala výměny služeb, když jsem byla ve škole, nebo na zkoušce“* (Lucie, 39 let, všeobecná sestra).

7.8 Jaká byla podpora studia ze strany vlastní rodiny?

- U informantů zaměstnaných v sociální oblasti měli 4 podporu ze strany své rodiny, a to jak manželů, přátelů, přítelkyň, dětí i rodičů. Jednalo se o podporu psychickou, pomoc v domácnosti i pomoc finanční. U jedné informantky nebyla podpora žádná, její manžel sám mající pouze střední vzdělání se k jejímu studiu stavěl spíše odmítavě.

- U všech 5 informantů zaměstnaných ve zdravotnické oblasti byla podpora ze strany rodiny, a to jak psychická, tak finanční, pomoc v domácnosti, případně při hlídání dětí v době studia, zkoušek a učení.

V odpovědi na tuto otázku se shodli téměř všichni informanti bez rozdílu, zda pracují v sociální, nebo zdravotnické oblasti. Pomoc u téměř každého byla poskytována v závislosti na potřebách studujících a možnostech rodinných příslušníků. „*Má rodina mě ve studiu podporovala, zejména bývalý manžel pomáhal s péčí o naše dvě děti*“ (Marta, 45 let, sociální pracovnice). „*Přesto jsem se o to snažila, ale bez pomoci a podpory mé rodiny, kde pomáhali zejména manžel a rodiče s hlídáním dětí, bych to těžko sama zvládla*“ (Lucie, 39 let, všeobecná sestra). U odmítavé pomoci manžela jedné informantky šlo pravděpodobně o vztahové problémy v rodině a osobností předpoklady poskytnout pomoc studující manželce ze strany manžela. „*Ze strany rodiny jsem žádnou podporu neměla, ze strany manžela se jednalo spíše o odmítavý postoj, sám má pouze střední vzdělání*“ (Monika, 50 let, sociální pracovnice). Zde byl ze strany informantů zmiňován faktor času, který přímo souvisí s potřebou podpory ze strany vlastní rodiny. Nelze říci dítěti promiň, nemohu uvařit, nemám čas, promiň, nemohu se s tebou učit, jít k lékaři nemám čas. Stejně je to i s partnerem. Ale když je správně nastaven chod rodiny, rodina funguje, navzájem si vypomáhá, tak se dá úspěšně studovat i ve střední a pozdní dospělosti. „*Největší problém byl čas, kdy jsem chtěla zvládnout všechny věci, které jsem dělala před započatím studia, a to bohužel nešlo*“ (Lucie, 39 let, všeobecná sestra).

7.9 Jaké byly plány do budoucna po ukončení studia?

- U 2 informantů nepracujících dosud v sociální oblasti bylo plánem po ukončení studia začít v této oblasti pracovat, což se jim také splnilo. U 2 informantů pracujících v sociální oblasti bylo plánem doplnit si vzdělání a dále v sociální oblasti pracovat, což si také splnili. Jedna informantka měla plán po ukončení studia využít lepší pracovní příležitost, zatím stále pracuje v sociální oblasti, na stejné pracovní pozici.
- U 2 informantů pracujících dosud ve zdravotnické oblasti bylo plánem po ukončení studia zůstat v oboru, ale na jiném pracovišti, dále u 2 informantů bylo

plánem po ukončení studia se snažit postoupit na vyšší pozici. Do současné doby však všichni 4 informanti pracují na původních pracovních pozicích. Jedna informantka je se svou prací spokojena, a i přes vyšší kvalifikaci nemíní na své pracovní pozici nic měnit.

Z odpovědí informantů bylo zjištěno, že si své pracovní plány po ukončení studia splnili 4 zaměstnanci pracující v sociální oblasti, pouze jedna pracovnice si zatím svůj plán postoupit na lepší pracovní pozici nesplnila. „*Jako plán po ukončení studia jsem měla pokračovat v pracovní činnosti sociálního pracovníka, což jsem také učinila, pracuji nadále v oboru, který jsem chtěla vykonávat před započatím studia*“ (Michaela, 37 let, sociální pracovnice). „*Plány, co budu dělat po ukončení studia, jsem neměla žádné. I po ukončení studia pracuji na stejné pracovní pozici, výhledově uvažuji, že bych šla do případného výběrového řízení na vyšší pracovní pozici*“ (Monika, 50 let, sociální pracovnice). Z odpovědí informantů pracujících ve zdravotnické oblasti si zatím 3 své plány nesplnili, a to, jak přejít na jiné pracoviště, tak případně postoupit na vyšší pracovní pozici. „*Sama mám po dokončení studia další plány, a to pracovat i nadále ve zdravotnictví, ale v jiném oboru, a to na pracovišti rychlé záchranné pomoci případně na anesteziologicko resuscitačním oddělení*“ (Helena, 43 let, všeobecná sestra). Jedna informantka si svůj plán postoupit na vyšší pozici splnila částečně, kdy v době nepřítomnosti vedoucí pracovnice tuto zastupuje. „*Hlavním plánem po ukončení studia bylo postoupit na vyšší pozici v zaměstnání, což se do současné doby podařilo realizovat pouze částečně*“ (Zuzana, 40 let, všeobecná sestra). Jedna informantka je se svou prací spokojena a nechce na ní nic měnit. „*Se svou prací jsem spokojena a nemíním na ní nic měnit i přes vyšší kvalifikaci*“ (Lucie, 39 let, všeobecná sestra).

7.10 Jak byla ze strany informantů vnímána případná omezení plynoucí z úbytku fyzických, případně psychických sil a jak se s tímto případným úbytkem fyzických, nebo psychických sil vypořádali?

- Čtyři z pěti informantů pracujících v sociální oblasti vnímali v době studia úbytek především psychických sil, jedna informantka žádný úbytek jak psychických, tak případně fyzických sil nepocítovala. Proti úbytku psychických sil bojovali

informanti formou různých volnočasových aktivit, rozkládáním učiva na menší celky, relaxací s rodinou, přáteli, ale i ve dvou případech zvýšeným kouřením cigaret a také potřebou zvýšeného příjmu potravin.

- Tři z pěti informantů pracujících ve zdravotnické oblasti vnímali v době studia úbytek psychických sil a jeden z těchto informantů na sobě pociťoval sníženou efektivitu ve své pracovní činnosti. S úbytkem psychických sil bojovali informanti častějšími kontakty s rodinou, přáteli, za pomoci rekreačního sportu a četbou jiné literatury než odborné. Dvě informantky na sobě žádný úbytek psychických, případně fyzických sil nepociťovaly. Obě žijí aktivním způsobem života, sportují, stýkají se s přáteli.

Z odpovědí informantů na tuto otázku bylo zjištěno, že docházelo v průběhu studia u většiny studujících k pocitovému úbytku zejména psychických sil. K tomuto docházelo napříč obou skupin informantů, tedy jak pracujících v sociální oblasti, tak v oblasti zdravotnické. „*Sama jsem cítila, že v průběhu studia ubývaly zejména psychické síly, což jsem si uvědomovala. Tento stav se projevoval zejména špatným spaním, podrážděností*“ (Veronika, 45 let, sociální pracovnice). „*Sám jsem v průběhu studia vnímal úbytek zejména psychických sil, stres a únava v důsledku čehož se snížila efektivnost v mé pracovní činnosti*“ (Ondřej, 37 let, všeobecná sestra). Ze zkušeností informantů lze dovodit, že v případě, že žili aktivní život, mají přátele, kamarády, své koníčky, lze s pocitem úbytku zejména psychických sil úspěšně bojovat. „*Po dobu studia jsem vnímal částečný úbytek zejména psychických sil, kdy proti tomuto úbytku jsem úspěšně bojoval relaxací s rodinou a rekreačním sportem*“ (Bohuslav, 51 let, sociální pracovník). „*Z důvodu studia jsem nepociťovala úbytek fyzických, případně psychických sil. Relaxovala jsem rekreačním sportem a komunikací s kamarády*“ (Lucie, 39 let, všeobecná sestra).

ZÁVĚR

V teoretické části práce výzkumník popsal, že se naše současná společnost vyznačuje neustálým vývojem a je potřeba v případě, že chce být člověk úspěšný se aktivně k tomuto vývoji postavit. Jsou profese a mezi ně bezesporu patří jak profese sociálního pracovníka, tak většina profesí ve zdravotnictví, včetně středního zdravotnického personálu (zde všeobecné sestry), kdy mají zaměstnanci přímo ze zákona povinnost se vzdělávat celý život. Jedná se o profese, kde dochází k častým změnám legislativy a rovněž ve zdravotnických profesích jde vývoj rychle ke předu a na tento vývoj musí být zaměstnanci připraveni. Nejde to jinak než cestou jak povinného vzdělávání, tak cestou sebevzdělávání.

Valná většina informantů vnímá investici do vzdělání jako to nejlepší, co může pro svou pracovní budoucnost udělat. Jako jeden z největších problémů, který dospělým ve střední a pozdní dospělosti stojí v cestě za vzděláním je čas. Každý má různé povinnosti, které jsou více či méně důležité, ale nejde je vynechat, musí se plnit. Zcela určitě není v našich silách stihnout všechno, ale ty nutné a důležité věci stihnout musíme jak pro sebe, tak pro svou rodinu, své blízké. Čas na studium je třeba hledat i v krátkých chvilkách, snažit se tento čas využít naplno, například učením večer před spaním na místo sledování různých nezajímavých televizních programů, nebo při cestování v hromadných dopravních prostředcích. Skutečně nejhorší je lenost a tu si člověk zejména ve střední a pozdní dospělosti, který se rozhodl studovat v terciárním vzdělávání a plní si další spoustu svých jak pracovních, tak životních povinností, nemůže v žádném případě dovolit. Oslovení informanti v tomto vzorku si uvědomují nutnost vzdělání a většinou vložili do studia i své vlastní, většinou nemalé finanční prostředky v řádu desetitisícových částek. Jedním z motivačních faktorů byla, jak již psáno i otázka finanční. I když u některých nebyla prioritní a u některých nehrála důležitou roli, tak do svého terciárního vzdělávání investovali desetitisícové částky ze svých, rodinných rozpočtů, které by jinak mohli investovat do rodiny, případně volnočasových, nebo jiných aktivit. Právě otázka vlastních vložených finančních prostředků byla v odpovědích chápána jako motivace k tomu, že jednou na základě vyššího vzdělání budou moci vykonávat vyšší pracovní pozici a pravděpodobně za vykonávanou pracovní činnost dostanou i vyšší odměnu a tím se jim tak vložené finanční prostředky do vzdělávání navrátí zpět.

I když se věk může zdát jako bariéra pro studium a jak by se dalo předpokládat, čím vyšší věk bude u studujících, tím bude studium pro studujícího náročnější, tak v případě dostatečně motivovaných studentů to nemusí platit. Že to tak může být je vidět na výzkumném vzorku, kdy u dostatečně motivovaných studentů ve střední a pozdní dospělosti, kteří cítí zodpovědnost za výsledky svého studia, zpravidla se na studium zodpovědně připravují a také úspěšně studium zvládnou.

Pomoc rodiny při studiu je zejména u žen velice důležitá, kdy je potřeba doslova sladit celou rodinu, aby manželé a další blízké osoby dokázali plně zastoupit studující ženu, často ještě matku malých, nebo školou povinných dětí. Aby pomoc správně fungovala je potřebné, aby docházelo ke vzájemnému doplňování v domácích pracích, které do té doby často vykonávala pouze žena a stejně tak v péči o děti. V dnešní moderní době bohužel stále často ještě platí, že o chod domácnosti a péči o děti se stará pouze žena. Ve správně fungujícím partnerském vztahu dvou rovnocenných lidí by neměl platit již dávno přežilý názor, že se ženy samy chtějí věnovat pouze rodině a ve prospěch rodiny se automaticky dočasně vzdají vlastního profesního růstu. Bohužel musím konstatovat, že v naší společnosti se ještě často s tímto přežilým názorem setkáváme. Kladný přístup rodiny ke kariéře ženy je významnou podporou. A u správně fungující rodiny, kde oba partneři mají rovný přístup ke vzdělání na základě jejich spolupráce na chodu rodiny, jen dokládá pravdivost těchto slov.

Při studiu je důležité si správně uspořádat své pracovní i soukromé povinnosti, vše zorganizovat tak, aby se to zvládlo. Studující musí spojit pracovní čas se soukromým a je ideální, když se práce stane i jeho koníčkem. U mnohých se stává doslova posláním a zde s přihlédnutím k zaměstnáním informantů, kteří byli ze sociální a zdravotnické oblasti, tomu tak skutečně mnohdy bylo.

Z bakalářské práce vyplynul závěr, že vzorek informantů, kteří se účastnili tohoto výzkumu a studovali ve střední a pozdní dospělosti v terciárním vzdělávání byl ke studiu motivován z různých důvodů. Důvody záležely jak ve vlastních osobnostních charakteristikách každého jednotlivého účastníka výzkumu, tak jako reakce na nastalé životní situace, případně situace v rodinách informantů. Všichni informanti přes mnohdy nelehké jak pracovní, tak životní podmínky studium úspěšně zvládli a jsou příkladem

toho, že když je člověk ve střední, a i pozdní dospělosti dostatečně motivován, tak se nemusí obávat se vzdělávat, a to ani v terciárním vzdělávání.

Oboru vzdělávání dospělých jako speciálnímu se dále ve své budoucí kariéře věnovat nebudu. Znalosti zde získané však využiji ve své práci jako sociální pracovník u orgánu sociálně právní ochrany dětí, kde krom ochrany dětí je ve spolupráci se soudy řešena situace i jejich rodičů, zákonných zástupců, kde vidím prostor, jak využít zde studiem získané vědomosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Bedrnová, E.; Nový I. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management press, 2007. ISBN 978-80-7261-0

Beneš, M. *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-864-3223-8

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6202-196

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4

Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8

Palán, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Daha, 1997. ISBN 80-902232-1-4

Palán, Z. *Lidské zdroje – výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 2002. ISBN 80-200-0950-7

Plamínek, J. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3235-0.

Prudký, L. *Životní dráha a strukturované studium na vysokých školách*. Praha: AULA (časopis pro vysokoškolskou a vědní politiku), vydavatel Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i, 2011. ISSN 1210-6658.

Průcha, J; Veteška J. *Andragogický slovník*. 2. vydání. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4

Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8

Rabušicová, M.; Rabušic L.; Šed'ová K. *Motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2

Rabušicová, M. *Učíme se celý život?* 1. vydání. Brno: Masarykova universita, 2008. ISBN 978-80210-4779-2

Říčan, P. *Psychologie*. 4. vydání. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0532-6

Švaříček, R.; Šed'ová, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

Veteška, J.; Vacínová, T. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých. Andragogika na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: UJAK 2011. ISBN 978-80-7452-012-9

Veteška, J. *Perspektivy učení a vzdělávání v evropském kontextu*. 1. vydání. Praha: Ujak, 2012. ISBN 978-80-7452-022-8

Vyhnánková, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Ujak, 2007. ISBN 978-80-86723-46-4

Zormanová, L. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0051-4

Seznam použitých zahraničních zdrojů

Armstrong, M. *Řízení lidských zdrojů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1407-3

UNESCO Institute for Lifelong Learning. [online]. 2009 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://uil.unesco.org/home/news-target/confintea-advisorygroup/09796c692fd6aab04420f052e01bb833/>

Seznam použitých internetových zdrojů

Český statistický úřad. *Financování vzdělávání v České republice v mezinárodním srovnání* [online]. 2016 [cit. 2018-01-08]. Český statistický úřad, Praha. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Český statistický úřad. *Analýza: Osoby s terciárním vzděláváním v České republice*. Praha. [online]. 2016 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/...1.../93225018-4b5a-8621-d8840289157d?>

Eamos. *Specifika vzdělávání mládeže a dospělých*. In: [online]. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/kat_ped/externi/kat_ped_40129/02.pdf

Donath-Bourson-Marsteller. *Vzdělávání dospělých v ČR – Průzkum vnímání problematiky vzdělávání dospělých u laické a odborné veřejnosti* [online]. © 2009 Donath-Bourson-Marsteller [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.dbm.cz/>

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha* [online]. 2001 [cit. 2018-01-06]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf>

Národní ústav odborného vzdělávání: Weilova 1271/6, 102 00, Praha 10 [online]. ©2008 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/>

SEZNAM ZKRATEK

EAEA – European Association for the Education of Adults = Evropská asociace vzdělávání dospělých

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization = Mezinárodní odborná organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu se sídlem v Paříži

OECD – Organisation for Economic Co-Operation and Development = Mezinárodní organizace poskytující svým členům komplexní analýzu v mnoha oblastech

OSN – United Nations = Organizace spojených národů

EU – Evropská unie

VŠ – vysoká škola

VOŠ – vyšší odborná škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Přepis rozhovorů s informanty 5 x sociální pracovník a 5 x všeobecná sestraI

Příloha 1 – Přepis rozhovorů s informanty 5 x sociální pracovník a 5 x všeobecná sestra

První informantkou byla Marta, věk 45 let v sociální oblasti pracuje 18 let. Ihned po střední škole jsem nešla studovat do terciárního vzdělávání z důvodu, že jsem byla neúspěšná při přijímacím řízení na vysokou školu. V sociální oblasti pracuji 18 let na pozici sociální pracovníce na MÚ. Před 10 lety jsem absolvovala ve věku 35 let VOŠ a následně VŠ, kterou jsem ukončila titulem magister. Obory studia byly vždy sociální práce a sociální pedagogika. Studovat jsem šla z důvodu potřeby získat nové informace, touhy po vzdělání, se snahou být profesionálka a v neposlední řadě jsem měla ambice být úspěšná v zaměstnání. Po úspěšném absolvování VOŠ, kdy toto studium zaměstnavatel podporoval, další vzdělání na VŠ zaměstnavatel nepodporoval z důvodu, že vzdělání z VOŠ je dostačující. Dále jsem tedy studovala ve svém volném čase a na své náklady. Má rodina mě ve studiu podporovala, zejména bývalý manžel pomáhal s péčí o naše dvě děti. Po ukončení studia jsem měla v plánu, že na základě vyššího vzdělání budu mít lepší pracovní příležitosti, což jsem zatím nevyužila z důvodu péče o děti. Dále jsem ve 40 letech znovu porodila, již 3 dítě a plnila jsem si své rodičovské povinnosti na rodičovské dovolené. Mou největší motivací, co se týče studia, byla snaha dodělat si vysokoškolské vzdělání. Největší problém, který jsem vnímala, byl čas. Jako manželka a matka jsem nemohla přestat dělat věci, zejména v domácnosti s tím, že se budu jen učit. Tak jsem se snažila učit v každé možné i třeba krátké chvílce, zde si vzpomínám třeba cestou do zaměstnání v městské hromadné dopravě. Žádný úbytek psychických, případně fyzických sil jsem nevnímala. Jako největší problém u zaměstnavatelů ve státní správě a samosprávě vnímám tu skutečnost, že zaměstnavatelé podporují pouze vzdělání zaměstnanců na nejnižší možné úrovni, kterou stanoví zákon. Pak již zaměstnavatelé nemají snahu své zaměstnance podporovat v dalším studiu, ve zvyšování si kvalifikace, a to dle mého názoru jak z hlediska finančního, tak skutečnosti, že na vedoucích funkcích stále dělá hodně zaměstnanců, kteří na základě různých výjimek nemají vzdělání v terciární oblasti a mají tedy obavu, že pracovník s vyšším vzděláním by je mohl v kariérním postupu přeskochit.

Další informantkou byla Veronika věk 45 let. V sociální oblasti pracuje 2 roky na pozici sociální pracovníce na MÚ. Vyšší odbornou školu jsem šla studovat ve věku 40 let. Po

ukončení střední školy jsem nepokračovala dále ve studiu z důvodu rodinné situace, kdy se moji rodiče rozvedli, a já z finančních důvodů musela jít pracovat. Prvotním impulzem jít studovat v dospělosti byla ztráta zaměstnání a skutečnost, že v sociální oblasti lze najít pracovní uplatnění. Finanční stránka nehrála při rozhodování žádnou roli. Důvodem studia v tomto oboru byla také touha po sebeuspokojení a rozšíření si znalostí v novém oboru. Ze strany zaměstnavatele žádná podpora nebyla. Studium jsem si hradila ze svých vlastních finančních prostředků, a tak jednou z motivací bylo i to, aby se mne vložené finanční prostředky nějak vrátili, zde tedy jednou na vyšší pracovní pozici a s tím spojeným vyšším finančním ohodnocením. Pracovala jsem jako pracovnice v sociálních službách a na tuto kvalifikaci není studium v terciárním vzdělávání nutné. Má rodina, tedy již dospělý syn i přítel mě ve studiu podporovali, pomáhali v domácnosti a chod rodiny pomohli upravit tak, že zbyl čas na učení. Studovat jsem šla z toho důvodu, že po ukončení studia jsem chtěla pracovat jako sociální pracovnice na úřadu, což se mi po ukončení studia splnilo. Sama jsem cítila, že v průběhu studia ubývaly zejména psychické síly, což jsem si uvědomovala. Tento stav se projevoval zejména špatným spaním, podrážděností. Svůj stav jsem si uvědomovala, a tak jsem se snažila učivo rozkládat na menší části a poté jsem studium zvládala.

Další informantkou pracující v sociální oblasti byla Michaela, věk 37 let. V sociální oblasti pracuje 4 rokem. Po ukončení střední školy jsem pracovala v oblasti, kde terciární vzdělání nebylo požadováno. Impulsem pro studium vysoké školy byla změna zaměstnavatele a nutnost vyššího vzdělání pro vykonávanou profesi a s tím spojený důraz na vysokoškolské vzdělání. Důvodem studia bylo i následné lepší uplatnění v zaměstnání, ne však finanční stránka. Důvodem studia byla také motivace vlastního sebeuspokojení. Ze strany zaměstnavatele jsem dostávala na studium studijní volno dle zákona. V době studia mě má rodina podporovala finančně a manžel zejména psychicky. Jako plán po ukončení studia jsem měla pokračovat v pracovní činnosti sociálního pracovníka, což jsem také tak učinila, pracuji nadále v oboru, který jsem chtěla vykonávat před započítím studia. V době studia jsem vnímala úbytek zejména psychických sil. S tímto úbytkem jsem se snažila vypořádat formou různých volnočasových aktivit a také bohužel nikotinovou podporou.

Další informantkou pracující v sociální oblasti byla Monika věk 50 let, pracující v sociální oblasti 32 let. Vysokou školu jsem šla studovat ve věku 43 let. Po ukončení střední školy jsem nepokračovala ve studiu na vysoké škole z důvodu nechuti a nezájmu studovat vysokou školu. Prvotním impulsem pokračovat ve studiu v pozdějším věku byl kariérní postup a studium kamarádky, se kterou jsme se navzájem motivovaly. Obavu jsem měla, zda ve svém věku studium zvládnu, ale jak jsem později zjistila, tak čím byli studenti starší, tím byli i zodpovědnější a víc připravení na studium. Důvodem studia nebyla finanční stránka a rovněž ani jiné důvody, než již uvedeno. Ze strany zaměstnavatele jsem měla podporu, kdy mě zaměstnavatel poskytoval studijní volno podle zákona. Ze strany rodiny jsem žádnou podporu neměla, ze strany manžela se jednalo spíše o odmítavý postoj, sám má pouze střední vzdělání. Plány, co budu dělat po ukončení studia, jsem neměla žádné. I po ukončení studia pracuji na stejné pracovní pozici, výhledově uvažuji, že bych šla do případného výběrového řízení na vyšší pracovní pozici. Po dobu studia jsem cítila úbytek psychických sil. S úbytkem psychických sil jsem se vypořádávala kouřením, zvýšeným příjmem jídla a vzájemnou podporou ze strany spolu studující kamarádky.

Dalším informantem pracujícím v sociální oblasti byl Bohuslav věk 51 let, pracující v sociální oblasti 2 roky. Vyšší odbornou školu jsem šel studovat ve věku 47 let. Po ukončení střední školy jsem nepokračoval ve studiu na vysoké škole z důvodu, že pro mé zaměstnání středoškolské vzdělání bylo plně dostačující. Hlavním impulzem vedoucím ke studiu na vyšší odborné škole byla vzhledem k věku nutnost změnit povolání, kdy jsem pracoval jako hasič. Vzhledem ke svým zájmům a uplatnitelnosti na trhu práce jsem se rozhodl pro povolání v sociální oblasti. Měl jsem obavu, zda ve věku blízkému 50 let studium zvládnu, svou paměť vnímám jako krátkodobou. V průběhu studia jsem se však přesvědčil, že když je člověk dostatečně motivovaný, není líný a chce se učit, tak studium může docela dobře zvládnout. Investice do vzdělání je to nejlepší, co může člověk pro svou zejména pracovní budoucnost udělat. Důvodem studia nebyla finanční stránka, protože dle mého názoru je sociální oblast finančně podhodnocena. Další motivační faktory pro mé studium bylo jít příkladem svým ještě studujícím dětem a touha po poznání a sebeuspokojení. Ze strany zaměstnavatele jsem neměl žádnou podporu. Ze strany rodiny byla podpora velká jak ze strany přítelkyně, tak dcer. Jednalo se o podporu jak psychickou, tak i formou pomoci v domácnosti. Jako plán po ukončení studia jsem si

stanovil jít pracovat jako sociální pracovník do státní případně veřejné sféry. Své plány jsem naplnil, když po ukončení školy jsem začal pracovat na pozici sociálního pracovníka na úřadu městské části. Po dobu studia jsem vnímal částečný úbytek zejména psychických sil, kdy proti tomuto úbytku jsem úspěšně bojoval relaxací s rodinou a rekreačním sportem.

Další informantkou byla Helena věk 43 let, pracující ve zdravotnictví 13 let. Vyšší odbornou školu jsem šla studovat ve věku 35 let. Do zdravotnictví jsem šla pracovat z důvodu nepřijetí na vysokou školu. Terciárně se vzdělávat jsem šla z důvodu touhy po získání dalších vědomostí. Důvodem studia nebyla finanční stránka, chtěla jsem ale pracovat mimo kancelář. Hlavním důvodem mého dalšího studia byla touha získat nové vědomosti a pomáhat nemocným. Můj zaměstnavatel mě ve studiu nijak nepodporoval, se zdůvodněním že splňuji kvalifikační požadavky, které jsou požadovány na mé pracovní místo. Vyšší odbornou školu jsem tedy studovala na své vlastní náklady a ve svém volném čase. Pravdou je, že jsem si říkala, když do studia vkládám desetitisícové finanční částky, tak se mne snad jednou tato vložená investice navrátí formou vyššího finančního ohodnocení, protože budu mít vyšší kvalifikaci. Ve studiu mě podporovala rodina, zde zejména pomocí při hlídání dětí, když jsem byla ve škole, nebo na zkoušce. Sama mám po dokončení studia další plány, a to pracovat i nadále ve zdravotnictví, ale v jiném oboru, a to na pracovišti rychlé záchranné pomoci případně na anesteziologicko resuscitačním oddělení. Z důvodu studia VOŠ jsem nepocítila žádný úbytek fyzických, ani psychických sil. Jako formu odpočinku – relaxace se věnuji bojovým sportům.

Další informantkou byla Lucie věk 39 let, pracující ve zdravotnictví 15 let, vysokou školu šla studovat ve věku 35 let. Hlavním důvodem mého studia byla touha po vyšším vzdělání a mít lepší znalosti než mladší kolegyně. Důvodem mého studia nebyla snaha lépe se uplatnit v zaměstnání, případně finanční stránka. Se svým zaměstnáním i pracovním místem jsem spokojena. Podporu ze strany zaměstnavatele jsem neměla žádnou, bylo mě sděleno, že mé vzdělání je pro práci, kterou vykonávám dostačující. Vycházela mě vstříc však má nejbližší nadřízená vrchní sestra, která mě umožňovala výměny služeb, když jsem byla ve škole, nebo na zkoušce. Největší problém byl čas, kdy jsem chtěla zvládnout všechny věci, které jsem dělala před započítím studia, a to bohužel vždy nešlo. Přesto jsem se o to snažila, ale bez pomoci a podpory mé rodiny, kde pomáhali zejména manžel

a rodiče s hlídáním dětí, bych to těžko sama zvládla. Se svou prací jsem spokojena a nemíním na ní nic měnit i přes vyšší kvalifikaci. Z důvodu studia jsem nepociťovala úbytek fyzických, případně psychických sil. Relaxovala jsem rekreačním sportem a komunikací s kamarády.

Dalším informantem byl Ondřej, věk 37 let, pracující ve zdravotnictví 8 let. Studovat vysokou školu šel ve věku 33 let. Hlavním důvodem, proč jsem nešel studovat vysokou školu hned po ukončení studia na střední škole, byla nezávislost na rodině a zejména finance. Důvodem mého studia v pozdější době byla možnost kariérního postupu v zaměstnání a sebeuspokojení. Investice do vzdělání je dle mého názoru investicí pro lepší budoucnost. Ze strany zaměstnavatele mě bylo umožňováno studijní volno podle zákona a dále mě bylo umožněno vykonat povinnou studijní praxi na pracovištích mého zaměstnavatele. Ze strany mé rodiny jsem měl zejména od rodičů podporu finanční i psychickou. Můj plán do budoucna po ukončení studia změnit pracoviště, jsem zatím neudělal, ale plánuji tak učinit. Zatím na základě ukončeného studia a splnění vyšší kvalifikace jsem začal pracovat ještě na jiném pracovišti na 0.3 úvazek. Sám jsem v průběhu studia vnímal úbytek zejména psychických sil, stres a únavu v důsledku čehož se snížila efektivnost v mé pracovní činnosti. S úbytkem zejména psychických sil jsem bojoval četbou jiné literatury než odborné, sportem a setkáváním s kamarády.

Další informantkou byla Zuzana, věk 40let, ve zdravotnictví pracuje 20 let. Studovat vysokou školu jsem šla ve věku 32 let. Po ukončení střední školy jsem nešla hned studovat do terciárního vzdělávání z důvodu, že vystudovaná střední škola byla plně dostačující pro pracovní činnost, kterou jsem vykonávala, chtěla jsem se brzy osamostatnit, a tak jsem potřebovala začít pracovat. Studovat jsem šla z důvodu reformy zdravotnictví, kdy zdravotní sestry, aby mohly pracovat bez dohledu, potřebovaly vzdělání v terciární oblasti. Šla jsem tedy studovat vysokou školu s tím, že po ukončení studia se lépe uplatním v zaměstnání. Dalším důvodem mého studia byla i finanční stránka, kdy jsem předpokládala, že zvýšením kvalifikace se mi i zvýší plat. Ze strany mého zaměstnavatele jsem měla podporu, kdy podle zákona poskytoval studijní volno a dále nabídl proplacení studia. Tuto nabídku jsem nevyužila a studium jsem si hradila z vlastních prostředků. Ze strany rodiny, zejména manžela jsem měla podporu psychickou a z důvodu, že manžel pracuje také ve zdravotní oblasti, tak i pomoc při zpracování bakalářské práce. Hlavním

plánem po ukončení studia bylo postoupit na vyšší pozici v zaměstnání, což se do současné doby podařilo realizovat pouze částečně. Po dobu studia jsem vnímala hlavně úbytek psychických sil, se kterým jsem bojovala častějšími kontakty v rámci rodiny a přátel.

Další informantkou byla Pavla, věk 41 let, ve zdravotnictví pracuje 11 let. Studovat vysokou školu šla ve věku 34 let. Po vystudování střední školy jsem nešla studovat do terciárního vzdělávání z důvodu, že vystudovaný stupeň vzdělání byl pro výkon profese, kterou jsem si vybrala plně dostačující. Důvody doplnění si vzdělání na vysoké škole byly reforma zdravotnictví a s tím spojená potřeba vyššího vzdělání, kariérní postup a rovněž vidina vyššího výdělku. Ze strany zaměstnavatele mě byla poskytována zákonná podpora formou studijního volna po celou dobu studia v době zkoušek a Státních závěrečných zkoušek. Měla jsem obavu, jak studium zvládnou, přeci jen jsem byla již dost let po ukončení střední školy. Byla jsem však dostatečně motivována, jak případným postupem na vyšší pracovní pozici, tak případným i vyšším platem na této pozici. Koneckonců investice do vzdělání je asi to nejlepší, co může člověk pro svou pracovní budoucnost udělat. V rodině jsem měla podporu ze strany manžela, který pomáhal s chodem domácnosti a péčí o naše 2 tehdy ještě nezletilé děti. Hlavním plánem v zaměstnání po ukončení studia bylo postoupit výše na kariérním žebříčku. Do současné doby se to však nepodařilo, i když jsem se již na základě splnění podmínek vzdělání mohla přihlásit do několika výběrových řízení. Po dobu studia jsem vnímala hlavně úbytek psychických sil, kdy jsem se snažila sama si pomoci častějším kontaktem s rodinou a přáteli a tím tak relaxovat.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bohuslav Čermák

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Motivace jedince ke vzdělávání ve střední a pozdní dospělosti.

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 46

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 20

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: PaedDr. Zormanová Lucie, PhD.